

BASEL III -UUDISTUS JA TALLETUSPANKIN LIIKETOIMINTA JA VAKAVARAISUUS

**Jyväskylän yliopisto
Kauppakorkeakoulu**

Pro Gradu -tutkielma

18.4.2016

**Tekijä: Niko Sarviharju
Oppiaine: Laskentatoimi**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

TIIVISTELMÄ

Tekijä Niko Sarviharju	
Työn nimi Basel III -uudistus ja talletuspankin liiketoiminta ja vakavaraisuus	
Oppiaine Laskentatoimi	Työn laji Pro Gradu - tutkielma
Aika	Sivumäärä 55
Tiivistelmä – Abstract <p>Viime vuosien finanssikriisin myötä pankkien vakavaraisuuden merkitys on korostunut. Vakavaraisuutta turvaamaan Euroopan Unioni yhdessä keskuspankkien ja Baselin komitean kanssa muodosti ns. Basel III -säännökset, joiden avulla pankkien vakavaraisuutta pyrittiin vahvistamaan, jotta kriisejä ei tulevaisuudessa nähtäisi. Työn tarkoituksena on tutkia, millaisia käsityksiä finanssialalla on Basel III -uudistuksesta ja sen vaikutuksista talletuspankkien liiketoimintaan ja vakavaraisuuteen. Tutkimuksessa käsitellään myös pankkeja ja niiden toimintaa yleisellä tasolla. Tutkimuksen aineistona toimivat suomalaisten talletuspankkien johdon haastattelut, joiden perusteella voidaan sanoa Basel III -uudistuksen luoneen perustavaa laatua olevan muutoksen. Pankit ovat alkaneet suuntaamaan liiketoimintaansa uudelleen lisääntyneen regulaation johdosta. Tämä näkyy eritoten luotonannossa, jossa asiakkaita on alettu luokitella eri riskiluokkiin ja hinnoittelua jouduttu muuttamaan. Lisääntyneen julkisen sääntelyn myötä toimintaympäristöön on muodostunut vaihtoehtoisia toimijoita pankkien rinnalle. Basel III -säännökset kohdistuivat eritoten vakavaraisuuden ja maksuvalmiuden sääntelyyn.</p>	
Asiasanat Basel III, vakavaraisuus, sääntely, pankki	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu	

SISÄLLYS

	TIIVISTELMÄ.....	2
1	JOHDANTO.....	5
	1.1 Tutkimuksen tausta.....	5
	1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat	6
	1.3 Aineiston analyysi- ja hankintamenetelmät	7
	1.4 Käsitteet.....	8
	1.5 Aikaisempia tutkimuksia aiheesta	9
	1.6 Tutkimuksen rakenne	10
2	BASEL III -SÄÄNNÖKSET	11
	2.1 Basel -pankkivalvontakomitea.....	11
	2.2 Basel I.....	12
	2.3 Basel II	13
	2.4 Basel III.....	15
3	PANKIT JA PANKKITOIMINTA.....	19
	3.1 Pankkien sääntely ja valvonta.....	19
	3.2 Pankkitoiminta	21
	3.3 Pankkien tilinpäätösinformaatio	23
	3.3.1 Kannattavuus.....	23
	3.3.2 Vakavaraisuus	25
	3.3.3 Maksuvalmius	25
4	TUTKIMUSMENETELMÄT JA -AINEISTO.....	27
	4.1 Tulkitseva eli toiminta-analyyttinen tutkimusmetodi ja field - tutkimus	27
	4.2 Tutkimuksen luotettavuus	28
5	FINANSSIKRIISIN JÄLKEINEN SÄÄNTELYN MUUTOS PANKKITOIMINNASSA.....	30
	5.1 Julkinen sääntely talletuspankkien liiketoiminnassa	30
	5.2 Toimintaympäristön muutos	32
	5.3 Julkisen sääntelyn tulevaisuus pankkitoiminnassa	34
6	BASEL III -VIITEKEHIKKO JA VAKAVARAISUUS	37
	6.1 Basel III -säännösten sisältö ja tarkoituksenmukaisuus.....	37
	6.2 Basel III -säännösten näkyminen ja muutokset talletuspankissa	40
	6.3 Basel III -säännösten tulevaisuus	41
	6.4 Yhteenveto	43

7 JOHTOPÄÄTÖKSET 45

LÄHTEET 49

KUVIOT

LIITTEET

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta

Asuntoluottokuplasta Yhdysvalloista alkanut finanssikriisi kärjistyi todella pahaksi finanssimaailman kriisiksi, jonka aikaansaannoksia joudutaan reaalityoudessa kestämaan vielä useita vuosia. Tämä kaikki sai alkunsa asuntoluotoista ja subprime -lainoista, jotka niputettiin omaisuusvakuudellisiksi arvopapereiksi ja myytiin markkinoilla eteenpäin. Tätä kutsuttiin yksinkertaisesti luottojen arvopaperistamiseksi, mikä toi finanssimaailmaan uusia riskienhallintavaatimuksia ja lisähaastetta esimerkiksi tilintarkastusta kohtaan. Trendiksi finanssikriisin kynnyksellä nousi myös luottoriskin siirtäminen CDS – sopimuksella, jonka avulla pyrittiin saamaan arbitraasituottoja ilman pankkisääntelyn ja Basel II -säännöksen mukaista vakavaraisuusasteen heikkenemistä. Tällaisen riskienhallinnan ja riskien siirtämisten tuloksena oli koko maailmaan levinnyt finanssikriisi, joka puhkesi pahimmilleen suurten amerikkalaispankkien kaatuessa syksyllä 2008.

Viime vuosien rahoituskriisin seurauksena ymmärrettiin, että pankkien vakavaraisuussääntelyssä esiintyy monia puutteita. Tappioita vastaan pankeilta vaadittiin liian vähän korkealaatuisia omia varoja. Omia varoja (nettovarallisuutta), joita kuvaa mm. osakepääoma, on ollut vähimmillään vain 2 % suhteessa pankin riskipainotettuihin saamisiin. Välimatka nykyisin riittävänä pidettävään määrään omia varoja on ollut melko suuri, sillä kaikkiaan omia varoja tulisi olla vähintään 8 % riskipainotetuista saamisista. Pankkien erilaiset tavat laskea riskipainotettuja saamisiaan on vaikeuttanut pankkien vertailua ja valvontaa, ja siten lisännyt pankkitoimialan riskejä sekä luottolaitosten haavoittuvuutta. Sääntelyn aukkoja myös hyödynnettiin tekemällä haitallisia finanssi-innovaatioita. Tällaisten finanssi-instrumenttien riskejä oli vaikea arvioida. Useita eri riskilajeja vastaan vaadittiin liian vähän omia varoja, jotka olisivat turvaamassa näitä riskejä. (Vauhkonen, 2010.)

Vuonna 2007 alkaneen ja vuonna 2008 lopullisesti laajentuneen finanssikriisin aikana pankkien vakavaraisuuden tärkeys on korostunut. Kriisiä edeltä-

vinä vuosina viimeistelty Basel II -säännöstö eli ns. vakavaraisuuskehikko, joka luotiin pankkeja varten, ei ollut riittävän vahva turvaamaan tallettajien ja sijoittajien etuja. Kriisi teki kuitenkin selväksi, että säännöstöä tulisi parantaa ja kehittää edelleen. (Jokivuolle & Vauhkonen, 2010.)

Rahoitusjärjestelmän vakauden näkökulmasta vakavaraisuudeltaan heikkojen pankkien olisi ollut tarpeellista vahvistaa vakavaraisuuttaan. Sitä vastoin ne jakoivat ylisuuria bonuksia ja osinkoja, jolloin niiden vakavaraisuus heikentyi, millä oli vaikutusta finanssikriisiin. Finanssikriisi siis paljasti, että liian vähän omia varoja, kuten osakepääomaa, vaadittiin kattamaan useita eri riskejä. Näitä riskejä olivat esimerkiksi rahoitusinstrumentteihin liittyneet markkinariskit, jotka liittyivät pankkien kaupankäyntiin sekä likviditeettiriski ja vastapuoliriski, jonka ongelmat vastaavasti johtuivat vastapuolten luottokelpoisuuden heikkenemisestä tai jopa maksukyvyttömyydestä. (Vauhkonen, 2010.) Finanssikriisin jälkeen vakavaraisuussäntely koki suuria muutoksia, kun EU ja Baselin komitea valmistelivat nopeassa tahdissa Basel III -säännökset (Kontkanen, 2011, 90.)

Yritykset ovat aina vuorovaikutuksessa eri sidosryhmiensä kanssa. Niiden tarkoituksena on tyydyttää sidosryhmiensä tarpeita ja sidosryhmät puolestaan edellyttävät saavansa tietoa yrityksen taloudellisesta tilasta ja tuloksesta. Rahoittajat ja sijoittajat tarvitsevat tietoa yrityksen taloudellisesta tilanteesta luotto- ja sijoituspäätöstensä perustaksi. Myös verottaja suorittaa verotuksen yrityksen verotettavan tulon perusteella. Näitä eri päätöksiä sidosryhmät arvioivat yrityksen tilinpäätöstietojen perusteella. (Salmi, 2005, 16–17.) Lisäksi tilinpäätössääntöjä kehitetään jatkuvasti ja IFRS-standardit muuttuvat lähes vuosittain, millä on vaikutusta myös julkisen kaupankäynnin kohteena olevalle pankkitoimialalle (Ernst & Young, 2012). Tämän vuoksi on perusteltua, että mikäli pankkien erityispiirteitä ei ymmärretä, voivat tulkinnat johtaa jopa vääriin valvonnan ratkaisuihin tai sanktiosuunnitelmiin, ja siten vaikeuttaa sekä pankkietä muiden toimialojen toimintaa. Siksi on syytä tarkastella pankkeja Suomessa tarkemmin Basel III -säännösten näkökulmasta, joita on myös kritisoitu sekä joiden käyttöä Suomessa ei ole vielä kovin paljon tutkittu. Optimitilanteessa pankkisääntely toimii siten, ettei kriisejä synny markkinoilla, mutta rahoituksen saanti on koko ajan tehokkaimmillaan.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat

Valitsin kyseisen aiheen sen kiinnostavuuden sekä ajankohtaisuuden perusteella. Basel III -viitekehikkoa ollaan toimeenpanemassa vuoteen 2018 mennessä, joten aihe on ja pysyy ajankohtaisena vielä tulevaisuudessakin. Lisäksi aiheesta ei ole vielä ehditty tekemään kovinkaan paljoa aiempaa tutkimusta, sillä Basel III:n toimeenpano alkoi vasta vuonna 2013. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia vaikutuksia Basel III -säännöstö eli ns. vakavaraisuuskehikko on aiheuttanut suomalaisen talletuspankin liiketoimintaan ja vakavaraisuuteen

sekä miten se näkyy talletuspankin liiketoiminnassa. Tarkoituksena on haastatella talletuspankin työntekijöitä ja saada informaatiota Basel III -uudistuksen vaikutuksista kyseisen talletuspankin kohdalla.

Tutkimuksen kannalta keskeistä ovat itse vakavaraisuusvaatimukset, jotka Basel III:n muodossa luovat pankeille paineita suuremmista omista varoista. Merkittävää on myös se, että näiden vakavaraisuusvaatimusten ja sääntelyn myötä luotonsaanti voi rajoittua. Yhdeksi ongelmaksi tutkimukseen syntyy myös se, kuinka nämä vaatimukset saadaan toimeenpantua koko finanssitoimialalle. Tässä merkittävää on yhteistyö eri osapuolten kesken. (Allen, Chan, Milne & Thomas, 2012). Tutkimuksen tavoitteena on saada informaatiota vaikutuksista talletuspankin vakavaraisuuteen ja liiketoimintaa Basel III -säännösten näkökulmasta.

Tämän taustan myötä tutkimuksen keskeiset tutkimuskysymykset voidaan määritellä seuraavasti:

- Millaisia käsityksiä finanssialalla on Basel III -vakavaraisuus uudistuksesta ja uusista sääntelyinstrumenteista talletuspankin liiketoiminnassa?
- Millaisia käsityksiä finanssialalla on Basel III -säännösten vaikutuksista suomalaisen talletuspankin vakavaraisuuteen?

1.3 Aineiston analyysi- ja hankintamenetelmät

Tutkimuksen aineistona käytetään puolistrukturoituja haastatteluja, joita voidaan kutsua myös teemahaastatteluiksi. Tälle haastattelumenetelmälle on ominaista, että jokin haastattelussa käytetty näkökulma on ennalta lyöty lukkoon, mutta ei kaikkia. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat, mutta haastateltavat voivat vastata kysymyksiin omin sanoin, eikä vastauksia ole sidottu etukäteen tiettyihin vastausvaihtoehtoihin. Kyseisessä haastattelumuodossa myös yksi haastattelun aspekti, haastattelun aihepiirit eli tema-alueet, ovat kaikille haastateltaville samat. (Hirsjärvi & Hurme, 2011, 47–48.) Tässä tutkimuksessa aineiston hankinta toteutetaan hyödyntämällä puolistrukturoituja teemahaastatteluja talletuspankin henkilöstöllä. Näin ollen tutkimuksen aineisto on siis mahdollisimman uutta ja ajankohtaista.

Aineiston hankkiminen kvalitatiivista- ja field -tutkimusta varten tapahtuu usein esimerkiksi havainnoimalla, haastatteluja hyödyntäen tai dokumentteja ja tekstejä tutkimalla. Tällä tavoin tutkittavien näkökulmat pääsevät esille. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160). Haastattelu on nähty kvalitatiivisessa tutkimuksessa päämenetelmänä, sillä sen etuna on joustavuus aineistoa kerätessä verrattuna muihin tiedonkeruumuotoihin. Lisäksi haastattelussa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa ja vastauksia voi-

daan tulkita monipuolisemmin kuin muissa tutkimusmuodoissa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 204–205.)

Tutkimusstrategiana ja tutkimusmenetelmänä tässä tutkimuksessa hyödynnetään kvalitatiivista eli laadullista *field -tutkimusta*. Field -tutkimuksella laskentatoimessa tarkoitetaan tutkimusta, jonka kohteena voi olla yksi tai useampi organisaatio. Laskentatoimessa ja rahoituksessa field -tutkimuksen avulla on mahdollisuus ymmärtää laskentatoimen ja rahoituksen luonnetta käytännössä. Field -tutkimus ja case -eli tapaustutkimus rinnastetaan usein kirjallisuudessa käsitteinä. (Ryan, Scapens & Theobald 2002, 142.) Field -tutkimus pyrkii usein myös kuvailemaan roolien ja vuorovaikutusten erinäisiä kaavoja, jotka muodostavat tiettyjä ilmiöitä (Kuntanen, 2013). Tapaustutkimuksen piirteitä taas ovat yksityiskohtaiset, intensiiviset tiedot yksittäisistä tapauksista tai pienistä joukoista toisiinsa suhteessa olevia tapauksia. Tapaustutkimuksen tavoitteena on tyypillisimmin ilmiöiden kuvailu. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 134.) Erikssonin ja Kovalaisen (2008, 119) mukaan case -tutkimus voidaan jakaa intensiiviseen ja ekstensiiviseen case -tutkimukseen. Intensiivinen tutkimus on kvalitatiivisluonteista, kun taas ekstensiivinen kvantitatiivisluonteista, jossa caset nähdään instrumentteina, joiden avulla voidaan kartoittaa tiettyjä liiketoimintaan liittyviä ilmiöitä. Koska tässä tutkimuksessa ei pureuduta syvällisesti itse pankkeihin, vaan tutkitaan ilmiöitä, joita tutkimuksen kohteena olevissa pankeissa esiintyy, on kyseessä field -tutkimus. Näin ollen tutkimuksen aineiston analyysi- ja hankintamenetelmissä on kvalitatiivisia piirteitä.

1.4 Käsitteet

Tutkimuksen kannalta ensimmäinen oleellinen käsite on *Basel III -säännökset*. Basel III -säännöksillä tarkoitetaan Basel-komitean kehittämiä sääntelykeinoja tukemaan pankkien vakavaraisuutta. Säännösten tavoitteena on vahvistaa pankkisektorin valvontaa, sääntelyä ja riskienhallintaa. Basel -komitea toimii kansainvälisen järjestelypankin alaisuudessa tavoitteenaan lisätä pankkien toiminnan läpinäkyvyyttä ja vahvuutta taloudelliselle stressille altistumiseen. Basel III -säännösten tarkoituksena on kiristää pääoman määrän ja laadun vaatimuksia. Basel III:n perustana on kolme pilaria Basel II -säännöskehikosta. Pyrkimyksenä on terävöittää pankkien riskinsietokykyä ja ennalta ehkäistä mahdollisia kriisejä. (Bank for International Settlements, 2011.)

Koska Basel III -säännökset tukevat pankkien vakavaraisuutta, on *vakavaraisuus* tutkimuksen kannalta keskeinen käsite. Vakavaraisuuden sääntely tulee vahvistamaan koko taloudellista järjestelmää ja lisäämään vakautta, mutta samaan aikaan uusien säännösten toimeenpaneminen ja siirtymä voivat luoda häiriöitä luotonantoon (Allen et al., 2012). Tällä on vaikutusta myös koko kansantalouteen, sillä pankkien vakavaraisuus vaikuttaa niiden käyttäytymiseen yhdessä pääomarakenteen kanssa (Vauhkonen, 2010).

Kolmas tutkimukseen liittyvä käsite on *sääntely*. Sääntely voidaan määritellä taloudellisten tekijöiden ohjaukseksi, joka tapahtuu normien ja lakien avulla.

la. Sääntely voidaan jakaa taloudelliseen ja sosiaaliseen sääntelyyn. Tämän tutkimuksen kannalta on mielekästä keskittyä vain taloudelliseen sääntelyyn. Sääntely voi lakien ja normien lisäksi koostua myös EU:n direktiiveistä. EU:n tavoitteena on ollut yhtenäistää rahoitusmarkkinoiden sääntelyä eri maissa. (Ruuskanen, 2009, 9-10.)

Merkittävä käsite tässä tutkimuksessa on *pankki*. Freixas ja Rochet (2008, 26) ovat määritelleet pankin instituutioksi, jonka tehtävänä on ottaa vastaan talletuksia yleisöltä ja myöntää lainoja. Merkittävän määrän lainoistaan pankit rahoittavat talletusten välityksellä, minkä lisäksi pankkien tehtävänä on likviditeetin tarjoaminen sekä turvallisen ja tehokkaan maksujärjestelmän ylläpitäminen. Näistä syistä pankkisektori voidaan nähdä hauraana ja toisaalta oikeuttaa sääntelyn luominen.

Merkittävä käsite tämän tutkimuksen näkökulmasta on *luotonanto*. Ruuskasen (2009, 12-13) mukaan luotonanto, toisin sanoen *antolainaus*, on yksi kolmesta operatiivisesta tehtävästä pankin näkökulmasta. Antolainauksessa asiakas ostaa aikaa ja pääomaa, joita hänellä ei olisi investointia varten ollut vasta kuin tulevaisuudessa. Pankin näkökulmasta luotonanto on ansainnan muoto, johon liittyy riskiä. Tässä tapauksessa siis luottoriski siitä, että asiakas ei selviä maksuvelvoitteistaan pankkia kohtaan.

1.5 Aikaisempia tutkimuksia aiheesta

Aikaisempia tutkimuksia Basel III -säännöksistä ja pankkien vakavaraisuussääntelystä on tehty jonkin verran. Osmo Ruuskanen (2009) on tutkinut väitöskirjassaan *"Pankkikriisi ja rahoitusmarkkinoiden sääntely"* Suomen pankkikriisiä, kansainvälisiä rahoitusmarkkinoita sekä niiden sääntelyjärjestelmää. Ruuskanen pureutuu tutkimuksessaan kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden Eurooppa-keskeisyyteen ja kritisoi sääntelyn eroja muuhun maailmaan nähden. Myös Jukka Vauhkonen (2010) tutkimuksessaan *"Basel III -uudistus parantaa pankkien riskinkantokykyä"* ottaa kantaa pankkien vakavaraisuussääntelyn vaikutuksiin Basel III -säännöksen näkökulmasta. Hän kyseenalaistaa regulaation kiristämisen ja pohtii, onko sääntelyssä menty jo liian pitkälle. Uudistuksella on vaikutuksia kokonaisuudessaan rahoitusjärjestelmän vakauteen, reaalitalouteen sekä pankkien liiketoimintaan, mutta hän esittää, onko lisääntyvä sääntelyn kiristäminen oikea keino vai tulisiko siirtyä takaisin yksikertaisempaan vakavaraisuussääntelyyn. Mari Alonen (2013) Jyväskylän yliopistosta on tutkinut kandidaatintutkielmassaan *"Suomalaisten pankkien vakavaraisuus Basel-säännösten näkökulmasta verrattuna espanjalaisiin pankkeihin"* Basel -säännösten vaikutuksia merkittävien suomalaisten ja espanjalaisten välillä ja sitä, kuinka ne vaikuttavat niiden taloudelliseen tulokseen ja vakavaraisuuteen. Tutkimuksessaan Alonen vertailee pankkien tilinpäätöksistä johdettavia tunnuslukuja Basel -kehikon näkökulmasta. Douglas J. Elliott (2010) on myös tutkinut Basel III -uudistusta. Tutkimuksessaan *"Basel III, the banks and the economy"* hän pureutuu Basel III -uudistuksen mukanaan tuomiin vaikutuksiin yleisesti talouteen ja siihen, mikä

uudistuksen myötä muuttuu rahoitussektorilla ja mitkä asiat sen sijaan säilyvät ennallaan. Tutkimuksessa hän kertoo, että Basel III -uudistuksen vaikutuksista ollaan huomattavan erimielisiä. Hänen mukaansa vaikutukset kohdistuvat pankkeihin ja rahoitusjärjestelmään niin, että ne ovat turvallisempia uudistusten myötä, mutta se tulisi hitaamman talouskasvun hinnalla, koska luoton kustannukset olisivat korkeammat ja luottojen saatavuus vaikeutuisi.

1.6 Tutkimuksen rakenne

Tämä tutkimus on jaettu neljään eri osaan: johdantoon, teoriaan, empiriaan ja johtopäätöksiin. Tutkimus alkaa johdannolla (luku 1), jonka jälkeen tutkimuksessa alkaa teoriaosa (luvut 2-3), jossa käsitellään Basel III -säännöksiä, niiden tarkoitusta ja taustaa sekä seurauksia. Teoriaosassa analysoidaan myös pankkeja yleisesti sekä arvioidaan niiden tilinpäätösinformaatiota. Luvussa pureudutaan lisäksi tilinpäätöksestä johdettaviin tunnuslukuihin. Seuraavassa luvussa (luku 4) tutkimuksessa perehdytään tutkimuksen toteutukseen, tutkimusmenetelmiin sekä aineistoon. Tässä luvussa tarkastellaan lisäksi tutkimuksen luotettavuutta sekä vertailukelpoisuutta. Luvut viisi ja kuusi koostuvat tutkimuksen empiriaosasta. Näissä luvuissa temahaastatteluiden kautta tuodaan esiin tutkimuksen tulokset ja niiden yhteenveto. Tutkimuksen lopuksi luvussa seitsemän tutkimuksen tulosten pohjalta johdetaan tutkimuksen johtopäätökset ja pyritään vastaamaan tutkimuskysymyksiin.

2 BASEL III -SÄÄNNÖKSET

2.1 Basel -pankkivalvontakomitea

Baselin pankkivalvontakomitea on kansainvälinen luottolaitosten sääntelyn valvontaan keskittynyt toimija. Komitean tärkeimpinä tehtävinä on kohentaa taloudellista vakautta maailmanlaajuisesti, valvoa pankkeja sekä niiden toimia ja huolehtia pankkien sääntelystä. Basel-komitean päämaja sijaitsee Sveitsissä Baselin kaupungissa. Sen puheenjohtajana toimii Ruotsin keskuspankin kuvernööri Stefan Ingves. Komitea perustettiin vuoden 1974 lopussa ja nimettiin myöhemmin Baselin pankkivalvontakomiteaksi. Komitea raportoi ryhmälle keskuspankkien kuvernöörejä ja valvojia, jotka tulevat jäsenmaista. Komitean jäsenet tulevat Argentiinasta, Australiasta, Belgiasta, Brasiliasta, Kanadasta, Kiinasta, Ranskasta, Saksasta, Hong Kongista, Intiasta, Indonesiasta, Italiasta, Japanista, Koreasta, Luxemburgista, Meksikosta, Alankomaista, Venäjältä, Saudi-Arabiasta, Singaporesta, Etelä-Afrikasta, Espanjasta, Ruotsista, Sveitsistä, Turkista, Iso-Britanniasta ja Yhdysvalloista. (Bank for International Settlements, 2014.)

Baselin pankkivalvontakomitea toimii kansainvälisen järjestelypankin (BIS) yhteydessä (Kontkanen, 2011, 29). Se perustettiin vuonna 1931 ja voidaan puhua maailman vanhimmasta taloudellisesta organisaatiosta. Kansainvälinen järjestelypankki koostuu 60 jäsenen keskuspankista. Se on siis keskuspankkien keskuspankki, joka pyrkii avustamaan keskuspankkeja rahataloudellisessa ja taloudellisessa vakaudessa. BISin avulla keskuspankkeja kannustetaan yhteistyöhön ja keskusteluun taloudellisissa kysymyksissä päättäjien ja keskuspankkien välillä. Kansainvälinen järjestelypankki toimii myös vastapuolena keskuspankeille niiden taloudellisissa transaktioissa. Sitä voidaan myös hyödyntää kansainvälisissä taloudellisissa operaatioissa keskuspankkien kohdalla. (Bank for International Settlements, 2014.)

2.2 Basel I

Basel I -sopimus oli ensimmäinen sopimus vähimmäispääomavaatimusten yhtenäistämiseksi pankeille. Sopimus perustettiin vuonna 1988. Sopimuksen avulla pyrittiin lopettamaan pankkien asemoituminen liiketoimissaan siten, että niiden pääomavaatimukset ovat mahdollisimman pienet. (Jokivuolle & Vauhkonen, 2010.) Basel I:n tarkoitus oli myös vahvistaa vakautta kansainväliseen pankkijärjestelmään ja poistaa eriarvoisuus kilpailusta kansainvälisten pankkien välillä pääomavaatimusten näkökulmasta (Bank for International Settlements, 2014).

Basel I -säännöksen merkittävin asia oli minimipääoman määrä, jonka tuli olla kahdeksan prosenttia. Tämän minimipääoman määrän tuli olla suhteessa riskipainotettuihin saamisiin, taseen ulkopuolisiin eriin sekä sijoituksiin. Säännöksen mukaan riskipainotus merkitsi sitä, että esimerkiksi asuntoluottojen, jotka nähtiin turvallisiksi, painotus oli vain 50 %, kun taas yritysluottojen painotus oli 100 %. Asuntoluottojen pääomittaminen muodostui näin neljään prosenttiin. (Ruuskanen, 2009, 48.) Jokivuolle ja Vauhkonen (2010) ovat kuitenkin todenneet, että kun mitataan pankkien todellisia riskejä, olivat riskipainotukset riittämättömiä. Heidän mukaansa johtavien pankkien riskienmittaustekniikat olivat niin kehittyneitä, että nämä riskipainotuksiin luodut mittarit jäivät useasti jälkeen.

$$\frac{\text{Omien varojen kokonaismäärä}}{\text{Riskipainotetut saavat (huomioiden luottoriski + markkinariski)}} \geq 8\%$$

Luottoriski on pankkitoiminnan kannalta keskeisin riski. Se liittyy epävarmuuteen siitä, pystyykö luotonottaja maksamaan lainansa pankille takaisin osittain tai kokonaan sekä oikea-aikaisesti. Luottoriski tarkoittaa siis riskiä siitä, että vastapuoli ei maksa lainaansa takaisin tai ei kykene vastaamaan takausvelvoitteestaan, eivätkä vakuudet suojaa luotonantajan saamia. (Kontkanen, 2011, 91.) Markkinariskillä taas tarkoitetaan riskiä markkinatilanteen muutoksista aiheutuvasta arvon muutoksesta. Kun markkinahinnat muuttuvat valvottavan kannalta epäedulliseen suuntaan, realisoituu markkinariski. Markkinariskin osa-alueita ovat mm. korkoriski tai valuuttakurssiriski. (Kontkanen, 2011, 95–96.)

Ruuskasen (2011, 49) mukaan minimoimalla oman pääoman osuutta taseessa, voidaan parantaa oman pääoman tuotto prosenttia. Tämän vuoksi Basel I -säännös on suurten kansainvälisten pankkien kohdalla ollut onnistunut ratkaisu, sillä niiden pyrkimyksenä on saada sijoitetun pääoman tuotto niin suureksi kuin mahdollista. Toisaalta arvopaperistamalla luottoja, pankit kykeni-

vät ”kiertämään” vakavaraisuusvaatimuksia, kun luottoja myytiin taseen ulkopuolelle, jolloin niitä kohden ei tarvittu kattamaan ollenkaan omaa pääomaa.

2.3 Basel II

Basel I -säännöksen kohdalla kävi kuitenkin selväksi, että sen kahdeksan prosentin pääomavaade ei ollut riittävän herkkä reagoimaan erityisesti yritysluottojen kohdalla. Niinpä vuonna 2007 Baselin komitean hyväksymä Basel II -säännöskehikko korvasi vuonna 1988 annetun Basel I -suosituksen. Tavoitteena tällä sääntelykehikolla oli lisätä jälleen rahoitusjärjestelmän vakautta, mutta keskeinen uudistus liittyi luottoriskin laskentatapaan. Nyt riskipainot määräytyivät asiakkaiden luottoluokituksen perusteella, mutta markkinariskin laskentatapa pysyi lähes ennallaan. Uutena elementtinä aiempaan laskentaan tuli operationaalinen eli toiminnallinen riski, joka tuli lisäämään riskipainotettuja saatavia ja tarvittavan pääoman määrää luottoriskin ja markkinariskin lisäksi. (Ruuskanen, 2009, 132–133.) Kontkasan (2011, 98) mukaan operatiivinen riski on laadullinen tekijä ja yksi pankkien perusriskeistä. Sen osa-alueita ovat esimerkiksi riski maineesta, järjestelmien toimivuus sekä johdon ammattitaito. Näin ollen uusi vakavaraisuussuhde muodostui seuraavasti:

$$\frac{\text{Omien varojen kokonaismäärä}}{\text{Riskipainotetut saatavat}} \geq 8\%$$

(huomioiden luottoriski + markkinariski + toiminnallinen riski)

Uudistuksen yhtenä keskeisimpänä alueena oli se, että luottoriskien vakavaraisuusvaatimus voitiin laskea kahdella tapaa – joko standardimenetelmällä tai valvontaviranomaisten hyväksymien pankkien omaan sisäiseen luottoluokitukseen perustuvan menetelmän avulla. Pankkien tavoitteena oli kehittää omia luottoluokitusjärjestelmiään, sillä sisäisiin luokituksiin perustuvan IRBA (*Internal Ratings Based Approach*) -menetelmän tuottama pääomavaatimus oli pääosin alempi kuin ulkoiisiin luokituksiin perustuvassa standardimenetelmässä. Standardimenetelmässä yritysluottojen vakavaraisuusvaatimus vaihtelee 1,6 prosentin minimistä maksimissaan 12,0 prosenttiin, kun IRBA-menetelmässä pankki itse arvioi asiakkaidensa todennäköisyyden ajautua maksukyvyttömiksi. (Ruuskanen, 2009, 133–134.)

Vastaavasti omien varojen riittävyden arviointiprosessi on saanut nimekseen CAAP (*Capital Adequacy Assessment Process*). Tämä laaja asiakokonaisuus lähtee lakisääteisten suhdelukujen määrittelystä. CAAPin mukaan uuden toiminnallisen riskin pääomavaatimus oli 12 prosenttia vanhasta kokonaispääomavaateesta. Pankkien oletettiin myös muodostavan vapaaehtoisia pääomapuskureita kasvun varalta ja strategisten suunnitelmien tueksi. Näiden puskureiden taustalla oli pelko siitä, että pelkästään luottokelpoisuusluokituksiin

perustuvat pääomavaateet saattaisivat voimistaa talouden suhdannevaihteluja. Vapaaehtoiset erät tulivat Baselin komitean esityksen mukaan mitoittaa erityisten stressitestien avulla. Stressitesteihin perustuvan analyysin tuloksena näytti siltä, että Basel II tarkoitti noin 20 % pudotusta luottoriskien edellyttämiin vakavaraisuusvaateisiin, mutta operationaalisten riskien edellyttämät pääomavaateet vaikuttivat päinvastaiseen suuntaan. (Ruuskanen, 2009, 137.)

Basel II -kokonaisuudistus sisälsi kolme toisiaan täydentävää kokonaisuutta, ns. pilaria. Vähimmäispääomavaatimuksen laskenta (pilari 1), omien varojen riittävyyden kokonaisvaltainen arvio (pilari 2) ja julkistamisvaatimukset (pilari 3) sisältyivät kaikki uudistukseen. (Vauhkonen, 2010.) Ruuskasen (2011, 133) mukaan uudistuksella rahoitusjärjestelmän vakaustavoite pyrittiin saavuttamaan huomioimalla enemmän pankkien sisäistä valvontaa ja omia riskinhallintajärjestelmiä.

Pilari 1: Vähimmäispääoman laskemista koskevat säännökset
(*Minimum Capital Requirements*)

Pilari 2: Omien varojen riittävyyden kokonaisvaltainen arviointi
(*Supervisory Review Process*)

Pilari 3: Markkinakurin toimivuuden parantaminen
(*Market disciplin*)

Vakavaraisuuskehikon ensimmäinen pilari kattaa kaikista kolmesta riskistä syntyvät vakavaraisuusvaatimusten laskentasäännöt. Pilarin perusteella kahdeksan prosentin vähimmäispääomavelvoite on muuttunut oleellisesti. Nyt pankkien oli vastattava velallisten luottokelpoisuudesta aiheutuviin tappioihin varaamalla riittävästi pääomaa. Lisäksi odotettujen ja toteutuneiden luottotappioiden vaihtelusta johtuviin yllättäviin tappioihin sekä äärimmäisiin luottotappioihin määritellyllä luottamusvälillä oli varauduttava. Tällä oli seurauksena luottoriskin hinnoittelu sen odotettavissa olevaa kustannustasoa vastaavaksi. (Kontkanen, 2011, 90.)

Toisessa pilarissa edellytetään, että valvoja sekä pankit arvioivat vakavaraisuutta kaikki riskit huomioiden, myös ensimmäiseen pilariin sisällyttämättömät riskit. Pankeilla tulee olla arviointiprosessi, jolla pääoman riittävyys varmistetaan kokonaisriskeihin nähden. Tämä prosessi sisältää riskien mittaamista, valvontaa, raportointia, seurantaa ja arviointia. Tästä vastuussa on pankin ylin johto. (Kontkanen, 2011, 90.) Ruuskasen (2011, 135) mukaan pankkien riskiprofiiliin on sisällytettävä seikkoja kuten toiminnan keskittyneisyys, toiminnan kannattavuus, makrotaloudelliset tekijät, suhdanteet sekä markkinoiden luonne.

Kolmannessa pilarissa keskeistä on markkinakuri. Pilarissa oletetaan, että markkinoille annettava avoin informaatio luo pankeille painetta toimia niin,

että pankin vakaus turvataan. Näin ollen pankkeja edellytetään julkistamaan aiempaa enemmän tietoa riskienhallinnastaan ja kokonaisriskeistään. (Kontkanen, 2011, 90.) Ruuskasen (2011, 138–139) mukaan kolmannen pilarin tavoitteena on parantaa sijoittajan ja asiakkaan mahdollisuutta arvioida pankkien omien varojen riittävyttä ja taloudellista tilaa. Lisäksi pankkien johdoilta edellytetään aiempaa suurempaa erillistä julkistamispolitiikkaa. Tiedotuksessaan avointen pankkien rahoituskustannukset ovat pienemmät kuin vähemmän tiedottavien, joten tiedonantovelvoitteesta on hyötyä myös pankeille itsellensä.

Jokivuolle ja Vauhkonen (2010) esittävät, että on väitetty nykyisen kriisin johtuneen osittain Basel II -normistosta tai sen jossain määrin pahentaneen sitä. He toteavat kuitenkin, että kritiikki on sikäli perusteetonta, koska Basel II tuli voimaan vasta vuonna 2007, eikä ole edelleenkään käytössä Yhdysvalloissa, joten väite voidaan kyseenalaistaa. Selvää kuitenkin on, että kriisi paljasti Basel II:ssa puutteita. Ruuskanen (2009, 141–142) puolestaan toteaa, että kritiikkiä Basel II:ta kohtaan on esitetty siten, että näitä normeja käytetään kansainvälisesti valikoiden. Esimerkiksi Yhdysvalloissa uutta sääntelyä sovelletaan vain maan suurimpiin pankkeihin, jotka toimivat kansainvälisesti. Myös Kiina ja Intia ovat päättäneet olla toistaiseksi noudattamatta Baselin komitean päätöksiä.

2.4 Basel III

Vuoden 2008 finanssikriisin jälkeen vakavaraisuussäntely koki suuria muutoksia, kun EU ja Baselin komitea valmistelivat nopeassa tahdissa Basel III -säännökset. Direktiivimuutokset, jotka koskivat likviditeettiriskin, asiakasriskin, arvopaperistettujen erien ja omien varojen rakenteen sääntelyä sekä kansainvälisten valvojien yhteistyötä (CRD 2), tulivat voimaan Suomessa vuoden 2010 lopussa lakimuutoksella. Tämä oli ns. ensimmäinen vaihe sääntelymuutoksissa. Toisessa vaiheessa (CRD 3) sääntelymuutokset kohdistuivat palkitsemisjärjestelmiin, uudelleenarvopaperistamiseen ja markkinariskeihin. Näihin riskeihin liittyvät sääntelymuutokset tulivat voimaan puolestaan vuoden 2011 lopussa. Itse Basel III (CRD 4) oli sääntelymuutosten kolmas vaihe, joka oli vaikutuksiltaan merkittävin suomalaisten pankkien näkökulmasta. Se sisältää luottolaitosten kannalta merkittäviä muutoksia, jotka otetaan käyttöön asteittain vuoteen 2018 mennessä. (Kontkanen, 2011, 90.)

Basel III -uudistus kiristää vakavaraisuusvaatimuksia kahdella eri tavalla verrattuna aiempaan Basel II -säännökseen. Sen keskeiset tavoitteet ovat pankkien riskinsietokyvyn parantaminen sekä järjestelmäriskien pienentäminen. Pankkien kriisinsietokykyä parannetaan lisäämällä pankeilta vaadittuja laadukkaampia omia varoja ja likviditeettipuskureita. Basel III jakaa vakavaraisuuslaskennassa omat varat kolmeen eri ryhmään: rajoituksettomat ensisijaiset omat varat (common equity Tier 1), rajoituksenalaiset omat varat (additional going concern capital) sekä toissijaiset omat varat (Tier 2). Rajoituksettomia ensisijaisia omia varoja pankki voi maksaa takaisin tai jakaa osinkoina oman päätösvaltansa mukaisesti, kun taas rajoituksenalaiset ensisijaiset omat varat on

käytettävä odottamattomien tappioiden kattamiseen. (Vauhkonen, 2010, 23–24.) Rajoituksettomiin ensisijaisiin omiin varoihin sisältyy esimerkiksi osakepääoma sekä voittovarot ja rajoituksenalaisiin omiin varoihin ennakaisen takaisinmaksumahdollisuuden sisältäviä ja usein lainamuotoisia instrumentteja ns. hybridi -instrumentteja (Finanssivalvonta, 2011). Toissijaisten omien varojen tehtävänä on kattaa pankin tappioita konkurssitilanteissa. Niihin kuuluvat esimerkiksi debentuurilainat ja käyvän arvon rahasto. (Vauhkonen, 2010, 23–24.)

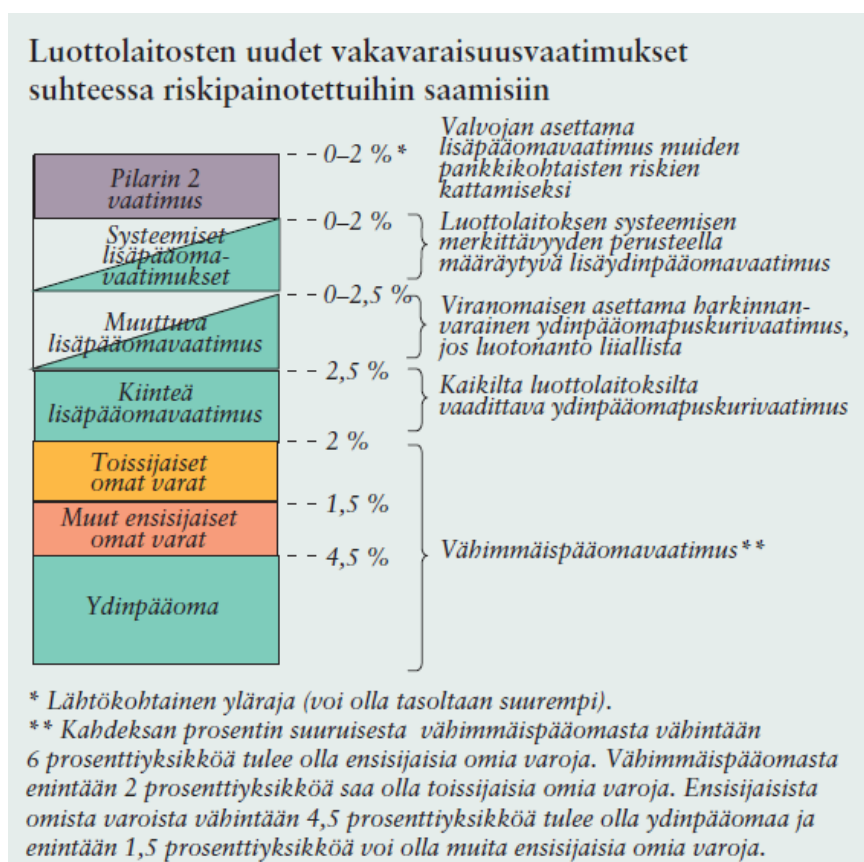
Toinen keskeinen tavoite Basel III -uudistuksessa on järjestelmäriskien pienentäminen. Nämä riskit johtuvat mm. pankkien keskinäisistä kytkennöistä ja luotonannon myötäsyklisyydestä. Myötäsyklisyyttä vastaan Baselin komitea on kehittänyt uuden sääntelyinstrumentin: vastasyklisen pääomapuskurivaatimuksen (countercyclical capital buffer). Pääomapuskurivaatimuksen ensisijaisena tavoitteena on suojata liiallisen kokonaisluotonannon seurauksia kansallisissa pankkijärjestelmissä. Liiallinen kokonaisluotonanto voi luoda järjestelmäriskkejä, joiden myötä pankeille syntyy suuria tappioita ja niiden luotonantokyky heikkenee, joten vastasyklisillä pääomapuskurivaatimuksilla yritetään pitää pankkisektorilla riittävästi pääomia luotonantoa varten. Kansallisilla viranomaisilla on mahdollisuus asettaa korkeintaan 2,5 prosentin pääomapuskurivaatimuksen, jos he katsovat luotonannon olevan liiallista. (Vauhkonen, 2010, 27–28).

Basel III -säännös kasvattaa pankkien omien varojen vähimmäismäärää sekä laatuvaatimuksia (Vauhkonen, 2010, 24). Rajoituksettomien omien varojen (common equity) vähimmäismäärä ja ensisijaisten omien varojen (Tier 1) vähimmäisosuus pankeilla kasvoi aiemmasta 2 prosentista ja 4 prosentista 3,5 ja 4,5 prosenttiin vuoden 2013 alussa. Vuodesta 2014 alkaen näiden vähimmäisvaatimukset ovat 4 ja 5,5 prosenttia. Lopulliset vähimmäisvaatimukset vuodesta 2015 alkaen ovat 4,5 ja 6 prosenttia. Kokonaisuudessaan kaikkien omien varojen (Tier 1 + Tier 2) vähimmäismäärä säilyy kuitenkin ennallaan 8 prosentissa kuten Basel II:ssä. Tier 1 ja Tier 2 -pääomiin kelpaamattomat varat tulee hävittää 10 vuodessa vuodesta 2013 alkaen. (Bank for International Settlements, 2014.) Tämän lisäksi luottolaitoksille tulee ns. yleinen pääomapuskurivaatimus (Capital Conversation Buffer), jonka suuruus on 2,5 prosenttia riskipainotetuista saamisista. Siinä luottolaitosten tulee kasvattaa pääomapuskureitaan yli lakisääteisten vähimmäisrajojen, jotta taloudellisten olosuhteiden huonontuessa ne kykenevät kantamaan tappioita niin, että lakisääteiset rajat eivät tule vastaan. (Kontkanen, 2011, 31.)

Basel III -uudistuksen myötä pankeille tulee myös vuodesta 2015 alkaen määrällisiä maksuvalmiusvaatimuksia ja rajat likvideille varoille ja pankkien varainhankinnan rakenteelle. Itse maksuvalmiusvaatimus (Liquidity Coverage Ratio, LCR) vaatii pankkeja pitämään riittävän määrän ja pienin kustannuksin käteiseksi realisoitavia varoja taseissaan. Näiden likvidien varojen tulee kattaa riittävästi pankin lyhytaikaisien velkaerien voimakas ulosvirtaus 30 päivän pituisessa likviditeettikriisitilanteessa. Näihin likvideihin varoihin kuuluvat mm. käteinen, keskuspankkireservit ja valtioiden ja muiden julkisyhteisöjen liikkeesen laskemat tai takaamat joukkovelkakirjat, joiden luottoluokitus on vähin-

tään AA-tasoa. Näiden katettujen joukkovelkakirjojen arvo saa olla kuitenkin vain enintään 40 % kaikista likvideistä varoista. (Vauhkonen, 2010, 27.) Maksuvalmiusvaatimuksen määrä alkaa 60 prosentista ja kasvaa vuosittain 10 prosenttia, kunnes saavuttaa 100 prosentin vuoden 2019 alussa (Bank for International Settlements, 2014).

Seuraava kaavio kuvaa Basel III -säännösten mukanaan tuomia vaatimuksia pankkisektorille. Kuva on kopio Suomen Pankin julkaisemasta Euro ja Talous - lehden artikkelista Rahoitusjärjestelmäpolitiikka, joka on julkaistu 10.9.2013.

Kuvio 1. Basel III -pääomavaatimukset (Euro ja Talous, 2013, 37.)

Elliotin (2010) mukaan Basel III -uudistuksen vaikutuksista ollaan huomattavan erimielisiä. Hänen mukaansa vaikutukset kohdistuvat pankkeihin ja rahoitusjärjestelmään niin, että ne ovat turvallisempia uudistusten myötä, mutta se tulisi hitaamman talouskasvun hinnalla, koska luoton kustannukset olisivat korkeammat ja luottojen saatavuus vaikeutuisi. USA:ssa lisääntyvistä pää-

omavaatimuksista johtuvat luottojen hintojen nousu olisi vain 0,2 prosenttiyksikköä, joten vaikutus taloudelliseen kasvuun olisi minimaalinen.

Vauhkosen (2010, 29) mukaan näkemykset Basel III -uudistuksen vaikutuksista vaihtelevat. Uudistus vaikuttaa kokonaisuudessaan rahoitusjärjestelmän vakauteen, reaalityalouteen sekä pankkien liiketoimintaan ja varainhankintaan. Baselin komitea on arvioinut, että sääntelyn kiristyminen vaikuttaa pankkien asiakasluottojen saatavuuteen ja hintaan vähäisesti. Uudistus voi kuitenkin huomattavasti kasvattaa maailmantalouden kasvua pitkällä aikavälillä, jos rahoituskriisien kustannuksia ja todennäköisyyttä pystytään uudistuksen myötä vähentämään. Viime aikoina on kuitenkin esitetty, ovatko uudistukset riittäviä. Vauhkonen (2010, 29–30) toteaa joidenkin tunnettujen asiantuntijoiden olevan sitä mieltä, ettei riskiperusteisten pääomavaatimusten kiristäminen ole oikea keino sääntelyyn, vaan olisi parempi siirtyä takaisin Basel I -kehikon kaltaiseen yksinkertaisempaan vakavaraisuussääntelyyn.

Angelini ym. (2015, 245) tekemien laskelmien ja tutkimuksen mukaan Basel III -uudistuksen nettohyödyt (hyödyt-kustannukset) pitkällä aikavälillä talouteen voidaan huomata. Tutkimuksen mukaan erityisesti taloudelliset kustannukset yhdessä tiukempien pääoma- ja likviditeettivaatimusten kanssa ovat huomattavasti matalampia kuin tällä hetkellä arvioidut positiiviset hyödyt, jotka Basel III -säännöksen myötä pitäisi syntyä esimerkiksi pankkien tappioiden ja pankkikriisien todennäköisyyden myötä. Tutkimuksen mukaan yhden prosentin kasvu pääomavaatimuksissa muodostuu kokonaistaloudellisessa tuotannossa 0,09 prosentin menetykseksi siihen tasoon nähden, joka olisi ilman pääomavaatimuksen tiukennusta saavutettu.

3 PANKIT JA PANKKITOIMINTA

3.1 Pankkien sääntely ja valvonta

Pankkien ja pankkitoiminnan sääntelyn perustana toimii laki luottolaitosten toiminnasta, joka säädettiin vuonna 1993. Kokonaan uusi laki luottolaitosten toiminnasta annettiin vuonna 2007 vakavaraisuusjärjestelmän uudistuksen myötä. Laki ei merkittävästi muuttunut pois lukien vakavaraisuuden sääntelyä. Luottolaitoslaki on säädetty koskemaan kaikenlaista toimintaa, jossa yleisöltä otetaan vastaan takaisin maksettavia varoja tai myönnetään luottoja tai muuta rahoitusta omaan lukuun. Laki koskee myös liikkeeseen laskettua sähköistä rahaa. Talletuspankkien toimintaa säännellään erikseen lisäksi laissa osakeyhtiömuotoisista luottolaitoksista, säästöpankkilaissa sekä laissa osuuspankeista. Arvopaperilainsäädäntö ja yleiset elinkeinotoimintaa koskevat lait ohjaavat myös pankkien toimintaa. (Kontkanen, 2011, 26.)

Suomen pankki osallistuu yhdessä Finanssivalvonnan kanssa EU:n rahoitusjärjestelmän makrovakauden valvontaan Euroopan järjestelmäriskikomitean (European Systemic Risk Board), sen neuvoa-antavan teknisen komitean sekä Euroopan pankkiviranomaisen (European Banking Authority) kautta. Euroopan järjestelmäriskikomitean tehtävänä on vastata EU:n rahoitusjärjestelmän makrovakauden valvonnasta. Euroopan pankkiviranomaisen vastuulla puolestaan on varmistaa tehokas ja yhdenmukainen pankkien valvonta ja sääntely EU:ssa sekä lujittaa valvonnan kansainvälistä koordinaointia mm. antamalla sääntely- ja valvontastandardeja sekä sovittamalla ja ratkaisemalla toimivaltaisten kansallisten viranomaisten välisiä erimielisyyksiä. (Suomen Pankki 2014)

Puhuttaessa euroalueen rahoitusjärjestelmän vakaudesta, on Eurojärjestelmällä merkittävä rooli. Euroopan Keskuspankki huolehtii yhdessä kansallisten keskuspankkien kanssa maksu- ja selvitysjärjestelmien yleisvalvonnasta (oversight). Kansalliset keskuspankit huolehtivat omien kansallisten järjestelmien yleisvalvonnasta sääntöjen mukaan, jotka on sovittu eurojärjestelmässä yhteisesti. (Suomen Pankki 2014.)

Pankkitoiminta toimialana on yksi tarkimmin säännellyistä toimialoista. Syynä tähän on pankkien ottamat riskit ja näiden riskien kauaskantoiset vaikutukset. Pankkien liiketoiminta voidaan nähdä yhteiskunnallisena tehtävänä, missä he auttavat rahan ja pääoman välittämisessä ja allokoitumisessa ylijäämäsektorilta alijäämäsektorille. Pankit lainaavat rahaa yksityisiltä kuluttajilta, liiketoimintaa harjoittavilta yrityksiltä, julkiselta sektorilta sekä voittoa tavoittelemattomilta järjestöiltä. Tämän jälkeen ne lainaavat ja allokoivat rahan eteenpäin tuottavimpiin investointeihin. Tällaisen rahan käyttöä ja lainaamista tulee säännellä, jotta kuluttajat ja mainitut organisaatiot eivät häviä varojaan holtittomien investointien tai epäpätevien toimijoiden vuoksi. Toisin sanoen pankkisääntely lähtee tarpeesta suojella eri toimijoita. Julkisyhteisöjen, jotka pankkisääntelyä harjoittavat ja suunnittelevat, päällimmäisin tarve pankkisääntelyssä on suojella pankkien asiakkaita eli tallettajia ja rahan lainaajia, toisin sanoen, tavallisia kansalaisia. (Spong, 2000, 5–8.)

Ruuskasen (2009, 242) mukaan pankkivalvonnan ja koko rahoitusmarkkinoiden valvonnan tavoitteena on Suomessa erityisesti tallettajien ja muiden sijoittajien aseman turvaaminen sekä luottamuksen säilyttäminen rahoitusmarkkinoiden ja niillä toimivien instituutioiden toimintaan. Sääntelyn ja valvonnan peruseräteenä on kansalaisten turvallisuus sekä vaarojen ja riskien välttäminen. Sääntelyä voidaan perustella ja oikeuttaa markkinahäiriöillä, kuten julkishyödykkeillä, epätäydellisellä informaatiolla, epätäydellisellä kilpailulla ja ulkoisvaikutuksilla. Sääntelyn tehtävänä on siis tällaisten markkinahäiriöiden poistaminen ja niistä johtuvien kielteisten vaikutusten vähentäminen. (Ruuskasen 2009, 190–191.) Ruuskasen (2009, 193) mukaan, jos sääntelyä ei olisi, saattaisi osa muuta yhteiskunnan toimintaa sääntelevästä normistosta joissakin olosuhteissa menettää merkityksensä, koska rahalla voidaan hankkia lähes kaikkia niitä palveluja tai hyödykkeitä, joita säädellään muilla normeilla.

Tallettajien ja sijoittajien varallisuuden suojelun lisäksi pankkisääntely perustuu rahatalouden ja rahoitusmarkkinoiden tasapainon sääntelyyn. Konkreettisen rahan määrää markkinoilla tulee säännellä. Tämä tehtävä on annettu keskuspankkien toimeenpantavaksi, mutta tehtävä toteutetaan yhdessä yhteistyössä liiketoiminnallisten pankkien kanssa. Tästä syystä liiketoimintaan perustuvat pankit ovat osa prosessia, mikä perustuu talouden sääntelyyn. Liiallinen rahoituksen ja rahan tarjoaminen johtaa talouden ylikuumenemiseen ja talouskriisiin. Kuitenkaan talous ei toisaalta toimi tehokkaimmalla mahdollisella tavalla, jos rahan määrä markkinoilla on liian vähäinen tai rahoituksen saanti on liian vaikeaa. (Spong, 2000, 7–8.)

Yksi merkittävä syy finanssisektorin tiukalle sääntelylle on sen pääomarakenne. Finanssilaitosten pääomarakenne on usein riskipainotettujen saatavien painottuma ja pankkitoimialalla on monia saatavia ja varoja, joilla ei ole tarkasteltavissa olevia markkinahintoja. Lisäksi rahoituslaitokset tekevät tuottoensa usein muiden rahojen avulla eli muiden entiteettien rahoittamana. Tämä johtaa väistämättä tilanteeseen, jossa finanssilaitosten pääomarakenne on muihin liiketoiminta-aloihin nähden hatara. Matalat omavaraisuusasteet tekevät rahoitusalaista haavoittuvaisen pienillekin tulosten muutoksille. Tästä johtuen suuri osa

pankkeihin kohdistuvasta sääntelystä keskittyy pääomien ympärille. (Deventer, Imai & Mesler, 2013, 32–36.)

Rahoitusmarkkinat vaikuttavat maailmanlaajuisesti koko kansantalouteen ja ne ovat erittäin herkäät. Jos rahoitusmarkkinoiden vakauteen tulee häiriöitä, vaikuttaa se kokonaistaloudellisesti. Markkinoiden vakauden järkkyminen voi pahimmillaan johtaa systeemikriisiin, jolla tarkoitetaan jonkin rahoitusjärjestelmän osan häiriön leviämistä johonkin muuhun osaan järjestelmään, mikä ajaa järjestelmän systeemikriisiin. Edellä esitettyjen seikkojen vuoksi rahoitusjärjestelmän vakaus on yksi tärkeimmistä elementeistä makrotaloudessa. (Ruuskanen, 2009, 194–195.) Näin ollen pankkien sääntely on perusteltua.

3.2 Pankkitoiminta

Kontkasen (2011, 12) mukaan pankkitoiminnan ytimen muodostaa rahoituksen välitys. Talletuspankeilla on merkittävä rooli rahoituksen välittäjinä. Merkittävin osa talletuspankkien luotoista on asuntolainoja, mutta ne myöntävät myös opintolainoja sekä kulutusluottoja. Yritysluottojen kohdalla pankkien merkitys niiden rahoittajana on suuri, vaikka suuret yritykset käyttävät kansainvälistä rahoitusta kotimaisen rahoituksen lisäksi. Kolmannes talletuspankkien luotoista on yritysten luottoja. Pankkien tehtävänä on myös huolehtia korkotukilainoista sekä valtion varoista myönnettävistä lainoista. Lisäksi pankit huolehtivat yritysten joukkolainojen liikkeeseenlaskujärjestelyistä. (Kontkanen, 2011, 17.) Kontkasen (2011, 12–13) mukaan pankkien toiminta rahoitusmarkkinoilla perustuu markkinoiden epätäydellisyyteen ja rahoituksen kysyntä ja tarjonta eivät vastaa toisiaan sellaisenaan. Erilaisten rahoitus- ja sijoitustarpeiden samanaikainen tyydyttäminen onkin mahdollista vain rahoitusmarkkinoita tukevien instituutioiden ja rahoitusmarkkinoiden avulla ns. rahoitusjärjestelmän välityksellä.

Pankkitoiminnan tehtävänä on myös maksujen välitys, joka on välttämätön edellytys nykyaikaisen markkinatalouden toiminnalle. Viime vuosina käteisestä on siirrytty yhä enemmän maksutapana tilisiirtoihin, mikä entisestään on lisännyt maksujärjestelmän merkitystä. Maksut on saatava välitettyä myös kansainvälisesti kotimaan lisäksi mahdollisimman nopeasti ja mahdollisimman vähin kustannuksin. Kun on siirrytty elektronisiin tiedonsiirtoyhteyksiin kuten pankki- ja luottokortteihin sekä automaattien käyttöön, on maksujärjestelmän teknologinen taso noussut huomattavasti. (Kontkanen, 2011, 13.) Kontkasen (2011, 13) mukaan pankkien kolmas perustehtävä on riskienhallintapalvelujen tuottaminen. Keskeisessä asemassa ovat tuotteet, jotka palvelevat suojautumisessa korko- ja valuuttakurssiriskeiltä sekä riskien hajauttamista koskevat suunnittelupalvelut.

Rahoituspalvelujen tarjontaa ovat merkittävästi laajentaneet ja monipuolistaneet kansainvälistyminen, varallisuuden lisääntyminen sekä tekninen kehitys. Viime vuosikymmeninä myös yksityisasiakkaiden pankkipalvelujen käyttö on lisääntynyt vauhdikkaasti ja tullut osaksi jokapäiväiseen varojen hallintaan.

Pankkitoimintaan on lisäksi viime vuosina vaikuttanut mm. vakavaraisuusvaatimusten uudistaminen, kilpailun lisääntyminen, fuusiot finanssikonserneiksi sekä asiakkaiden tarpeiden ja käyttäytymisen muutokset. Nykyään suuret pankkiryhmät ovat pankkitaloja, joista saa palveluita monipuolisesti vakuutuspalveluista pankkipalveluihin. Myös pankkiasiointi on muuttunut, kun tiskillä asiointia ja konttoriverkostoa on tullut korvaamaan mobiili- ja Internet-pankkipalvelut. Erityisesti verkkopankkipalvelujen kehitys ja käytön kasvu on lisääntynyt teknisen kehityksen johdosta. (Kontkanen, 2011, 13–15.)

Viime vuosien talousskandaalit kuten subprime -kriisi ja kansainvälisten pankkien tappiot ovat osoittaneet, että proaktiivinen riskienhallinta ei ole ollut kovin yleistä finanssialan instituutioissa, mutta näistä tapahtumista johtuen, sen tärkeys on alettu paremmin ymmärtää. Riskienhallinnan avulla päätöksentekijät pystyvät tekemään oikeita päätöksiä perustuen systemaattiseen riskien arviointiin. (van Grinsven, 2010, 2-3.) Koska pankkien liiketoiminta perustuu rahoituksen hakemiseen ja sen sijoittamiseen edelleen paremmalla tuotolla sekä mahdollisimman hyvän tuoton luomisella osakkeenomistajille ulkoisen sääntelyn sallimilla rajoilla, voidaan pankkisektorin katsoa olevan riskienhallinnan näkökulmasta keskiössä (OYL, 1:5).

Yleisesti kaikkien yritysten harjoittamaan liiketoimintaan liittyy riskejä, vaikka sitä ei haluaisikaan. Pankkien liiketoiminnan luonteen kannalta erityisesti taloudellisiin riskeihin luokiteltavat rahoitusriskit kuuluvat pankkien liiketoimintaan. Taloudelliset riskit ovat yleensä kaksipuolisia riskejä eli niiden luonteeseen kuuluvat sekä tappion että voiton mahdollisuus. Rahoitusriskit puolestaan jaetaan edelleen luottoriskiin, markkinariskiin sekä maksuvalmiusriskiin. (Knüpfner & Puttonen, 2012, 207–209.) Maksuvalmiusriskillä tarkoitetaan riskiä siitä, että yrityksen toiminta loppuu maksukyvyttömyyteen. Tällöin yrityksen rahoitusvarat ja mahdolliset lisärahoitukset eivät riitä kattamaan liiketoiminnan tulevia tarpeita. (Kasanen et al., 1997, 27.) Kaksi ensiksi mainittua on määritelty aiemmin tutkimuksessa.

Riskienhallinnalla yritystoiminnassa pyritään muuttamaan tavoitteellisesti tulevaa taloudellista arvoa. Näin ollen sama pätee myös pankkitoimintaan. Riskienhallinnalla ei pystytä rajaamaan riskiä täydellisesti pois, vaan riskiä ja riskitasoja yritetään muuntaa yrityksen omaan sietotasoon sopivaksi sekä taloudellisen näkymän mukaiseksi. Tässä keskeinen asema on organisaation johdolla, joka viime kädessä päättää, onko taloudellinen suojaaminen järkevää. Rahoitusteorian mukaan riskienhallinta on järkevää vain, jos se lisää yrityksen omistajien varallisuutta. Vain epävarmuuden vähentäminen ei tuo lisäarvoa omistajille eikä lisää heidän varallisuuttaan, jos riskistä ei pystytä pääsemään kokonaan eroon. Riskienhallinnan järkevyydestä on rahoitusteoreetikoiden keskuudessa väitelty pitkään, kannattaako se, mutta lopulta se on organisaation itsensä käsissä, miten taloudellisen suojautumisen kanssa toimitaan. (Kasanen et al., 1997, 81.)

3.3 Pankkien tilinpäätösinformaatio

Pankkien antama informaatio tilinpäätöksissään on merkitykseltään tärkeää pankin sidosryhmille sekä pankille itsellensä. Kun sijoittajat, tallettajat ja muut ulkopuoliset sidosryhmät arvioivat pankin taloudellista asemaa, on tilinpäätöksen, toimintakertomuksen sekä osavuosikatsauksen sisältämä informaatio keskeisessä asemassa. Tilinpäätöstietojen tulee olla myös luotettavaa, vertailukelpoista, ymmärrettävää ja merkityksellistä, jotta ulkopuolinen voi arvioida esimerkiksi pankin toimintaan liittyviä riskejä. (Kontkanen, 2011, 80.)

Luottolaitoksien tilinpäätökset laaditaan kirjanpitolain, luottolaitostoinnista annetun lain sekä valtiovarainministeriön antamien asetusten mukaan. Lisäksi valvontaviranomainen antaa tarkempia tilinpäätöksen laatimista koskevia normeja. Tilinpäätös sisältää taseen, tuloslaskelman ja toimintakertomuksen. Tilinpäätöstä ja toimintakertomusta koskeva kansallinen lainsäädäntö perustuu kansainvälisiin IFRS -standardeihin, direktiiveihin sekä komission suosituksiin, jotka International Accounting Standards Board (IASB) antaa. Pankkien tilinpäätösnormien sisältöön on vaikutusta myös Baselin pankkivalvontakomitean suosituksilla. Pankkien toimintakertomuksissa annetaan tiedot toiminnan kehityksen kannalta merkittävistä asioista. Liitetiedoissa taas annetaan tarkempia tietoja mm. tilinpäätöksen laatimisesta, taseen vastaavista ja vastattavista, käypään arvoon arvostamisesta sekä tuloslaskelmasta. Pankkien osalta merkittävää liitetiedoissa on uusien vakavaraisuussäännösten voimaantulon myötä annettava tietoja tekijöistä, jotka vaikuttavat pankin vakavaraisuuteen. (Kontkanen, 2011, 80.)

Pankkien tulee julkistaa tilinpäätöksissään vertailutietoina myös edellisen tilinkauden luvut. Julkisen kaupan kohteena olevien pankkikonsernien tulee julkistaa konsernitason tilinpäätös vähintään neljä kertaa vuodessa ja vähintään kaksi kertaa niin, että tytäryhtiöiden tilinpäätökset kuuluvat mukaan. Pörssinoteeratut pankit noudattavat yhdessä OP-Pohjola -ryhmän kanssa konsernitilinpäätöksiensä laadinnassa kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja (IFRS). Koska pankkitoiminta eroaa luonteensa vuoksi muista elinkeinoista, on valtiovarainministeriön asetuksessa vahvistettu luottolaitoksille omat tase- ja tuloslaskelmakaavat. Kun analysoidaan pankkien tuloksen kehitystä, tehokkuutta ja kannattavuutta, on tärkeää tarkastella koko konsernin toiminnan tulosta. (Kontkanen, 2011, 80.)

Rahoitus- ja luottolaitosten toimintaa kuvaavat määrämuotoisten laskentakaavojen avulla tunnusluvut. Niiden avulla pankkien toiminnan kehitystä on helpompi seurata kuin arvioimalla pelkkiä tase- ja tuloslaskelmalukuja. Tunnusluvut myös mahdollistavat eri pankkien vertailun. (Kontkanen, 2011, 84.)

3.3.1 Kannattavuus

Pankkien kannattavuutta arvioitaessa keskeisiä tunnuslukuja ovat ROE ja ROA. ROE (Return on equity eli oman pääoman tuotto) saadaan suhteuttamalla tilikauden tulos omaan pääomaan nähden. ROE kertoo, kuinka paljon pankki pys-

tyy hankkimaan tuottoa omille pääomille. Tunnuslukua käytetään erityisesti julkisen kaupankäynnin kohteena olevissa pankeissa. Pankkia voidaan pitää kannattavana, jos sen ROE ylittää 10 prosenttia. Jos ROE nousee yli 15 prosentin, voidaan kannattavuutta pitää erittäin hyvänä. (Kontkanen, 2011, 84–85.)

$$ROE = \frac{\text{Liikevoitto tai tappio} - \text{tuloverot}}{\text{Oma pääoma ja vähemmistöosuus} + \text{tilinpäätössiirtojen kertymä laskennallisella verovelalla vähennettynä}}$$

ROA (Return on assets eli koko pääoman tuotto) saadaan selvitettyä, kun tilikauden tulos suhteutetaan taseeseen. ROA kertoo kannattavuudesta pankissa, kuinka paljon käytössä olevilla tasevaroilla on pystytty hankkimaan tuottoa. Pankkia voidaan pitää kannattavana, jos ROA-tunnusluku kohoaa 1:tä suuremmaksi. (Kontkanen, 2011, 85.)

$$ROA = \frac{\text{Liikevoitto tai tappio} - \text{tuloverot}}{\text{Taseen loppusumma keskimäärin (vuoden alun ja lopun keskiarvo)}}$$

Kannattavuusmittausta tilinpäätöksissä voidaan tehdä yleensä vain koko yrityksen kannalta eikä tulosityksikoittain, koska yksiköistä saatava informaatio voi olla puutteellista. Kannattavuutta voidaan lisäksi mitata lyhyeltä sekä pitkältä aikaväliltä, mutta tilinpäätösanalyysin kohdalla tarkastelu on yleensä lyhyen aikavälin tarkastelua. Tulosprosenttityyppisiä tunnuslukuja voidaan käyttää vertailtaessa kannattavuuksia yrityksissä, jotka toimivat samalla toimialalla, koska liikevaihdon ja koko pääoman suhde eli koko pääoman kierto nopeus on suunnilleen samaa tasoa yleensä samalla toimialalla. (Niskanen & Niskanen, 2010, 57–58.)

Penmanin (2013, 364–365) mukaan kannattavuuden analysointi selvittää yrityksen tilaa kyseisellä hetkellä. Se paljastaa, mikä tai mitkä tekijät ajavat sen hetkistä yleistä oman pääoman tuottoa eteenpäin. Kannattavuuden analysoinnin tavoitteena on tunnistaa arvonluonnin lähteet. Kyseisen ajattelun myötä kannattavuuden analysoinnista muodostuu myös esimerkiksi väline päätöksenteolle sekä johdon suunnittelulle. Luomalla korkeampaa kannattavuutta luodaan myös arvoa kokonaisuudessaan.

3.3.2 Vakavaraisuus

Pankkien vakavaraisuuden sääntely Suomessa perustuu luottolaitoslakiin ja viranomaisen antamiin normeihin, joiden perustana ovat ennen kaikkea kansainväliset säännökset. Omien varojen rakenteeseen kohdistuvan sääntelyn direktiivimuutokset tulivat täytäntöön Suomessa vuoden 2010 lopussa. Luottolaitosten ja pankkien omien pääomien suhteellisen määrän eli vakavaraisuuden sääntely on merkittävä tekijä, kun rahoitusmarkkinoiden- ja sektorin vakautta turvataan. (Kontkanen, 2011, 89–90.) Kansainvälisen sääntelyn vuoksi perinteiset vakavaraisuuden tunnusluvut eivät ole parhaita mahdollisia pankkien tilinpäätöksiä arvioitaessa. Tässä tutkimuksessa vakavaraisuuksia arvioidaan Basel III -säännösten näkökulmasta.

Vakavaraisuuden tunnusluvut lasketaan usein taseesta ja ne kuvaavat yrityksen pääomarakennetta. Oman ja vieraan pääoman suhteella tarkoitetaan pääomarakennetta. Yrityksen voidaan nähdä olevan vakavarainen, kun vieraan pääoman rahoituksesta syntyvät korkokulut pystytään kattamaan omalla pääomalla. Tyypillisiä rahoitusrakennetta ja vakavaraisuutta kuvaavia mittareita ovat omavaraisuusaste sekä suhteellinen velkaantuneisuus. Omavaraisuusasteessa oman pääoman osuus suhteutetaan taseen loppusummaan, josta vähennetään saadut ennakot. Mitä suurempia arvoja omavaraisuusaste saa, sitä korkeampi on tunnusluku.

$$\text{Omavaraisuusaste} = \frac{\text{Oma pääoma}}{\text{Taseen loppusumma} - \text{saadut ennakot}} \times 100$$

Suhteellisessa velkaantuneisuudessa lasketaan velkojen suhde liikevaihtoon nähden. Tämä tunnusluku voidaan laskea kohtalaisen luotettavasti oikaisemattomista tilinpäätöksistä, mikä voidaan nähdä sen etuna. Kuitenkin suhteellisen velkaantuneisuuden vertailtavuus toteutuu vain, jos vertailtavat yritykset toimivat samalla toimialalla. Sitä velkaantuneemmasta yrityksestä on kysymys, mitä suurempi on tunnusluvun arvo. (Niskanen & Niskanen, 2010, 59.)

$$\text{Suhteellinen velkaantuneisuus} = \frac{\text{Taseen velat} - \text{saadut ennakot}}{\text{Liikevaihto (12kk)}} \times 100$$

3.3.3 Maksuvalmius

Maksuvalmiudella eli likviditeetillä viitataan päivittäiseen kykyyn suoriutua juoksevista maksuista yrityksessä. Perinteisiä taseesta laskettavia tärkeimpiä maksuvalmiuden tunnuslukuja ovat quick ratio ja current ratio. Likviditeetin mittarit perustuvat taseessa oleviin lyhytvaikutteisiin eriin, joita kutsutaan yleis-

sesti liikepääomaksi tai käyttöpääomaksi. Current ratiota voidaan kutsua myös nettokäyttöpääomaksi, joka ilmaistaan suhdelukumuodossa. Nettokäyttöpääoma saadaan, kun bruttokäyttöpääomasta vähennetään lyhytaikaiset velat. Se kertoo, kuinka suuri osuus lyhytaikaisesta omaisuudesta on rahoitettu pitkäaikaisella vieraalla tai omalla pääomalla. Current ratiota voidaan pitää hyvänä, kun sen arvo on vähintään 2. (Niskanen & Niskanen, 2010, 61.)

$$\text{Current ratio} = \frac{\text{Rahoitusomaisuus} + \text{vaihto} - \text{omaisuus}}{\text{Lyhytaikaiset velat}}$$

Quick ratio eli acid test mittaa yrityksen maksuvalmiutta rankemmin kuin current ratio. Quick ratiossa ei huomioida vaihto-omaisuutta eli käytännössä varastoa, koska ne eivät ole välttämättä realisoitavissa yrityksessä nopeasti. Hyvä quick ration taso on vähintään 1. (Niskanen & Niskanen, 2010, 61–62.)

$$\text{Quick ratio} = \frac{\text{Rahoitusomaisuus}}{\text{Lyhytaikaiset velat}}$$

Talletuspankkien on luottolaitoslain perusteella huolehdittava maksuvalmiudestaan siten, että niillä on maksuvalmiusriskeihin nähden riittävät valmiudet suoriutua velvoitteistaan kaikissa tilanteissa. Lisäksi pankeilla on oltava ns. kassavaranto maksuvalmiuden tukena. Kassavarantoon luetaan laissa määritellyt helposti rahaksi muutettavat rahavarat ja saamiset. Basel III -säännöksen myötä pankeille asetetaan määrälliset maksuvalmiusvaatimukset, jolloin luottolaitoksien tulee sisällyttää taseeseen hyvälaatuisia ja likvidejä varoja, jotta ne selviytyvät lyhytkestoisista maksuvalmiushäiriöistä. Maksuvalmiusvaatimus tulee käyttöön vuonna 2015. (Kontkanen, 2011, 32.)

4 TUTKIMUSMENETELMÄT JA -AINEISTO

4.1 Tulkitseva eli toiminta-analyyttinen tutkimusmetodi ja field -tutkimus

Laadullisen tutkimuksen analyysin tekeminen on harvoin sidottu johonkin yksittäiseen metodiin, vaan työskentelytapoja on monia. Kvalitatiiviseen tutkimukseen kuuluvia tekniikoita on vain muutamia standardoituja. Yhtä ja oikeaa tapaa ei siis ole. Laadullisissa analyyseissä esiintyy yleensä merkitysten tulkitusta. Tutkija siis pyrkii löytämään piirteitä, joita ei varsinaisesti voida löytää tekstistä. Tutkijalla on jokin näkökulma tutkittavaa asiaa kohtaan, minkä pohjalta hän tulkitsee aineistoa. (Hirsjärvi & Hurme, 2011, 136–137.) Hirsjärven ja Hurmeen (2011, 152) mukaan tutkittavasta ilmiöstä saadaan myös esiin ilmiöiden sosiaaliset merkitykset tulkinnallisten selitysten avulla. Näin tulkinnat rikastuttavat tutkimuksen kohteesta saatavaa kuvaa sekä ohjaavat näkemään asioita kokonaisvaltaisemmin.

Tulkitsevan eli toiminta-analyyttisen tutkimusotteen taustalta löytyy teleologinen (tarkoituksperien) selittäminen. Tulkitsevassa/toiminta-analyyttisessä tutkimuksessa empiria on mukana harvojen kohdeyksiköiden kautta ja se esiintyy yleensä käytännössä case -tai field -tutkimuksena. Field -eli kenttätutkimuksessa esiintyy useampia tapauksia, kun taas case -tutkimuksessa on kohteena usein yksi tapaus, johon perehdytään syvällisesti. Field -tutkimuksessa ei paneuduta niin syvällisesti tapaukseen, mutta se antaa mahdollisuuden hyvin vertailuun. (Järvenpää, 2015.) Tulkitsevalla eli toiminta-analyyttisellä tutkimusotteella tarkoitetaan tutkimusta, jonka tuloksena syntyy usein eri tasojen käsittejärjestelmiä, kieliä eli tulkintoja inhimilliselle toiminnalle, jotka ovat käsitteellisten viitekehysten muodossa. Siinä siis pyritään selittämään ja ymmärtämään ("verstehen") tutkittavaa ilmiötä teleologisesti (Järvenpää & Pellinen, 2005). Tulkitsevaan tutkimukseen sopivat yleensä parhaiten kvalitatiiviset menetelmät.

Tulkitsevassa eli toiminta-analyttisessä tutkimuksessa korostuu perspektiivisyys, syvällisyys ja tulkinta. Pitkälle vietyinä tulkitseva tutkimus kohdistuu yksittäisen ihmisen todellisuuden jonkin osan tulkitsemiseen esimerkiksi jonkin yrityksen johdon. Tutkijalla saattaakin olla voimakkaita ennakkokäsityksiä tutkimuksen kohteesta. Näin ollen tutkijan tulisi kerätä mahdollisimman paljon teoreettista tietoa kohteesta ja varata mahdollisuus yllättävillekin tuloksille ja tulkinnoille. (Järvenpää, 2015.) Järvenpään ja Salmen (2000) mukaan toiminta-analyttinen tutkimus tarkastelee yksittäisiä tapauksia toiminta-analyttisesti tai konstruktiiivisesti.

Laskentatoimissa ja rahoituksessa field -tutkimukset voidaan jakaa viiteen eri tyyppiin tutkimuksen luonteen ja tutkijan metodin mukaan: kuvaileva, havainnollistava, kokeileva, tutkiva ja selittävä field -tutkimus. Kuvailevan tutkimuksen tavoitteena on tarjota kuvaus ja antaa informaatiota tutkittavasta kohteesta. Kuvailevaa tutkimusta voidaan käyttää esimerkiksi kuvailemaan erilaisia laskentajärjestelmiä yrityksissä. Havainnollistavat tutkimukset ovat tapauksia, joissa pyritään havainnollistamaan esimerkiksi jotakin uutta käytäntöä. Ne voivat tarjota havainnollistuksen siitä, mitä on käytännössä saavutettu jostakin tutkimuksen kohteesta. Kokeilevaa tutkimusta taas voidaan hyödyntää, kun tutkimuksen kohteesta halutaan saavuttaa sen hyötyjä tai haittoja käytännössä. Tällä tavoin empiirisesti ja kokemusperäisesti kyseisessä tutkimustyyppissä voidaan testata esimerkiksi uusien menetelmien kehittämistä laskentajärjestelmissä. Kun halutaan kartoittaa ja hahmottaa syitä tietylle ilmiölle tai tutkimuksen kohteelle, on kyse tutkivasta field -tutkimuksesta. Tällainen tutkimus antaa myös tutkijalle mahdollisuuden muodostaa ja testata hypoteeseja koskien syitä kohteena olevaan ilmiöön. Selittävä field -tutkimus puolestaan pyrkii selittämään syitä tutkittavaan ilmiöön. Tässä tutkimusmetodissa teoriaa käytetään usein selittämään ilmiötä, eikä tutkija pyri luomaan niinkään uutta teoriaa. (Ryan, Scapens & Theobald 2002, 143–144.)

4.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimus toteutettiin kohteeksi valikoituneiden talletuspankkien henkilöstöä haastattelemalla teemahaastatteluita hyödyntäen. Tutkimukseen osallistui Nordea Pankki Suomi Oyj:n sekä OP-Pohjolan johtohenkilöstöä. Haastateltavien positiot olivat eri puolilta pankkien organisaatioita aina maajohtajasta konttorin johtajan tehtäviin. Haastattelut toteutettiin paikan päällä yksilöhaastatteluina pankkien eri konttoreissa nauhoittamalla keskustelut. Ne etenivät tutkimuksen lopussa kerrottujen teemojen ja keskustelua ohjaavien kysymysten (LIITTEET) mukaan. Haastattelut eivät kuitenkaan olleet sidottuja teemoihin ja ohjaaviin kysymyksiin, vaan keskustelu saattoi kummuta haastateltavien näkemysten ja vastausten sekä niihin esitettävien lisäkysymysten myötä. Osa haastateltavista henkilöistä pyysi saada teemojen ja kysymysten rungon jo etukäteen ennen haastattelua, jotta pystyisi valmistautumaan paremmin. Koska tutkimuksen

haastateltavat ovat rahoitusalan ammattilaisia, voidaan heidän tietojaan sekä tutkimuksen tuloksia pitää valideina. Lisäksi haastateltavat ovat eri talletuspankkien henkilöstöä, mikä tuo tutkimukseen myös vertailtavuutta, jolloin henkilöstön näkemyksiä voidaan verrata toisiinsa. Tämän vuoksi tutkimuksesta tulee mahdollisimman luotettava. Mikäli näin ei olisi, tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset voisivat antaa väärän kuvan. Tutkimuksen haastateltavat edustavat julkisen kaupankäynnin kohteena olevia pankkeja eli ne ovat pörssinoteerattuja, joten niiden tulee soveltaa IFRS -standardeja toiminnassaan, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta. Lisäksi pankkien tulee soveltaa Basel -säännöksiin perustuvia EU:n vakavaraisuusdirektiivejä, joten haastateltavien tietoja voidaan pitää luotettavina. Tutkimuksessa käytetyt haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina haastatteluina toisin sanoen teemahaastatteluina, mikä lisää tutkimuksen vertailtavuutta, sillä haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ja keskustelua ohjaavat kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat, eikä vastauksia ole sidottu etukäteen tiettyihin vastausvaihtoehtoihin. Myös tutkimuksen aineistosta muodostui uutta ja ajankohtaista, sillä haastattelut toteutettiin vuoden 2015 aikana.

5 FINANSSIKRIISIN JÄLKEINEN SÄÄNTELYN MUUTOS PANKKITOIMINNASSA

Tässä ja seuraavassa luvussa perehdytään tutkimukseen osallistuneiden talletuspankkien henkilöstöön kohdistuneiden teemahaastatteluiden tuloksiin finanssikriisin jälkeisen sääntelyn muutoksen ja Basel III -uudistuksen näkökulmasta pankkitoiminnassa. Tutkimukseen valikoitui Nordea Pankki Suomi Oyj:n sekä OP-Pohjolan johtohenkilöstöä. Suomen suurimman finanssiryhmän muodostaa OP-Pohjola-ryhmä. Liiketoiminta OP-Pohjola -ryhmässä on jaettu kolmeen osaan: pankkitoimintaan, vahinkovakuutukseen ja varallisuudenhoitoon. Ryhmä koostuu noin 180 itsenäisestä osuuspankista ja niiden omistamista OP-Pohjola osk tytä- ja lähiyhteisöistä. (OP-Pohjola-ryhmä 2014.) Nordea Pankki Suomi Oyj on osa Nordea Pankki Suomi -konsernia ja kuuluu pörssinoteerattuun Nordea Bank Ab:hen (publ). (Nordea Pankki Suomi 2014.)

5.1 Julkinen sääntely talletuspankkien liiketoiminnassa

Finanssikriisin jälkeinen julkisen sääntelyn muutos pankkitoiminnassa on luonut perustavanlaatuisen muutoksen pankkien liiketoimintaan. Pankkien liiketoiminnan luonne, jossa ennen oli suuressa roolissa näkemys siitä, että nopein tapa parantaa kannattavuutta on kasvattaa tasetta, on muuttunut. Ajateltiin, että mitä enemmän annettiin luottoa tai otettiin vastaan talletuksia sisään, sitä enemmän saatiin myös tuottoja. Nyt pankit ovat alkaneet suuntaamaan liiketoimintaansa enemmän ja enemmän niille alueille, jotka eivät sido pääomaa pois perinteisestä pitkäaikaisesta luotonannosta tai trading asset -varojen pitämisestä taseessa. Liiketoimintaa suunnataan enemmän sen tyyppiseen toimintaan, joka ei sido pääomaa kuten asiantuntijapalveluihin ja palkkiotuottoja tuottaviin palveluihin, jolloin puhutaan sijoittamisesta ja säästämisestä. Toisaalta luotonantopuolella tulee kyseeseen rahoituksen järjestelmisiä enemminkin kuin rahoituksen myöntämistä omasta taseesta, sillä pankit eivät ole enää kovin

halukkaita kasvattamaan valtavasti luotonantoa. Asia ei kuitenkaan ole niin mustavalkoinen kuin saatetaan antaa ymmärtää:

”Ei tää tietysti ettei tuu väärää kuvaa, että tää ois kääntyny ihan päälle, niin on ilman muuta väärin todeta niinkin, että perinteinen pankin luotonanto on asia, jota pyritäis välttämään. Ei suinkaan, että kyllä edelleen pankit antaa luottoa. Ja tietysti on valmiit rahottaa taseestakin. Nyt se ikään kuin tuottojen maksimointi ei missään nimessä oo enää se ydinjuttu vaan enemmän nyt on sitten se kannattavuuden maksimointi eli nimenomaan tuotto sitoutuneelle omalle pääomalle ja se ei enää tule pelkästään luotonanto kasvattamalla. Kyllä luotonanto kasvatetaan, jos se on kannattavaa. Pankit on paljon varovaisempia nyt taseensa käytössä.”

”Mut varmaan niinkun ehkä se finanssikriisin iso muutos on ollu kieltämättä sitten se, että se rahoituksen suuntaaminen ja rahoituksen tietyllä lailla miettiminen, että minkälaisiin hankkeisiin tai mitä rahoitetaan.”

”Sehän vaan kertoo tästä suuntauksen muutoksesta, joka näky käytännössä siihen, että haettiin muita instrumentteja. Meikin haettiin muita. Hoidetaan muilla tavoilla rahoitusta kuin pelkästään taseeseen pohjautuvalla pankkirahoituksella.”

Liiketoiminnan ja tuloksenteon näkökulmasta julkinen sääntely voidaan vaikutuksiltaan jakaa kahteen perusasiaan. Ensinnäkin on finanssipuoleen ja taseeseen vaikuttavaa sääntelyä ja sitä kautta myös tuloslaskelmaan liittyvä sääntely. Toisaalta sääntely kohdistuu operatiiviseen toimintaan siten, kuinka esimerkiksi asiakkaita hoidetaan ja kuinka pankkien itsensä tulee toimia. Ensiksi mainittu kohdistuu ennen kaikkea talletuspankkien vakavaraisuuteen liittyvään sääntelyyn, likviditeettiin liittyvään sääntelyyn, fundingiin liittyvään sääntelyyn ja sitä kautta niiden seurauksiin liiketoimintaan. Liiketoiminnan harjoittamiseen on tullut siis uusia elementtejä. Pankkien omassa operatiivisessa toiminnassa sääntely näkyy eri liiketoiminnan osa-alueiden merkitysten kasvamisella ja muuttumisella. Sääntelyn muutoksen jälkeen pankeissa jouduttiin analysoimaan omaa toimintaa näiden uusien ”raamien” myötä, sillä liiketoiminta oli rakennettu ja ohjattu vanhojen ohjeistusten ja sääntelyiden mukaan. Liiketoimintaa käytiin läpi liiketoiminta liiketoiminnalta, toiminto toiminnolta, jotta saatiin kuva siitä, onko liiketoiminta kannattavaa uusien säädöksiä puitteissa. Mikäli näin ei ollut, jokin toiminto saatettiin lopettaa täysin tai suunnata sen toimintaa kannattavaksi.

”Ei nää ihan niin mustavalkosia oo, että pelkästään sen uuden sääntelyn takia näitä päätöksiä on tehty, mutta siis joka tapauksessa sillä on ollu suuri vaikutus. Ja monet esimerkiksi näissä meidän sisäisissä analyyseissa jotkut esimerkiks talletuspankkiyksiköt, jotka ennen oli ollu varsin kannattavia, niin huomattiin, että ne ei oookkaan enää kovin kannattavia.”

”Kyl ne yksiköt on joutunut aikalailta muuttaa toimintamallejaan, että tän tyyppisiä vaikutuksia sillä on ollu.”

Julksen sääntelyn lisäämisen jälkeen pankkien toiminnan on ollut oltava huomattavasti läpinäkyvämpää. Raportointi ja kirjaaminen ovat lisääntyneet. Viranomaisien valvonta on lisääntynyt suuresti eri asioissa ja asiakkaiden tietystä riskisistä toimialoista vaaditaan enemmän lisätietoa. Valvojien ja sääntelijöiden toimesta dokumentoinnin merkitys on kasvanut entistä tarkemmaksi ja

laajemmaksi, joka näkyy käytännössä talletuspankkien konttoreissa lisääntyvänä työmääränä asiakasvastuullisten henkilöiden kohdalla erilaisten muistioiden ja selvitysten muodossa. Lisäksi riskienhallintaan julkisen sääntelyn merkitys on korostunut vahvasti. Pankit ovat lisänneet vahvasti panoksia riskienhallintaan ja sen rooli on noussut paljon esiin erityisesti johtamisessa. Koska riskienhallinnan vaatimustaso on kasvanut, on se ajanut pankit asemaan, jossa niiden on täytynyt panostaa enemmän monipuoliseen riskienhallintaan. Talletuspankkien riskienhallintaa on ulkoistettu tai toisaalta on muodostettu uusia positioita riskienhallintaan esimerkiksi luottojohtajan, analyytikon tai luottoriskipäällikön toimien muodossa. Riskienhallintaorganisaatio on elänyt siis vahvaa murrosta viime vuosien julkisen sääntelyn kasvun myötä.

Lisääntynyt julkinen sääntely näkyy merkittävästi myös talletuspankkien asiakkaiden suuntaan. Enää jotkin pankkien tuotteet eivät ole olleet kannattavia, joten pankit ovat alkaneet uudistamaan ja lopettamaan joitakin tuotteitaan ja suuntamaan toimintaansa erilailla. Ennen kaikkea suuri vaikutus on kohdistunut luotonantoon ja sen hinnoitteluun, joka on suurin talletuspankkien pääomaa sitova tase-erä. Näin ollen luotonannosta on tullut entistä tarkempaa. Pankit ovat alkaneet luokitella yritysasiakkaitaan, mikä on käytännössä tarkoittanut eri hintaa eri asiakkaille riippuen niiden liiketaloudellisesta luokasta (rating).

”Käytännössä se on näkynyt sillä tavalla, että jos nyt puhutaan, miten se näkyy ulospäin asiakkaille, niin kiristyneillä pääomavaatimuksilla, kiristyneillä vakavaraisuusvaatimuksilla myös asiakkaisiin päin, joka tarkoittaa, että asiakkaiden luokitukset sitten on lähtökohtaisesti parempia, jolloin sitten laskennallisesti asiakkaitten rahoitus sitoo meidän omia pääomia vähemmän, jolloin sitä omaa pääomaa vapautuu sitten tota meidän liiketoimintaan.”

”...jos otetaan tästä Basel III ja finanssipuolen liittyvästä sääntelystä niin, ensinnäkin tietysti se, että käytännössä pankkien on pitänyt enemmän tai vähemmän vähintään tuplata vakavaraisuutensa eli oman pääomansa. Ja totta kai silloin, jos omaa pääomaa vaaditaan kaks kertaa enemmän kuin ennen, niin se sitten vaikuttaa taas siihen hinnoitteluun, miten sitten ne tuotteet, jotka sitoo pankin pääomaa, miten ne hinnotellaan. Tietysti helppo johtopäätös on, että jos pääomaa pitää olla kaks kertaa enemmän, niin hinnatkin nousee sitten kaksinkertaisiksi.”

5.2 Toimintaympäristön muutos

Kun puhutaan talletuspankkien toimintaympäristöstä, tarkoitetaan toimintaympäristöllä yleensä makrotaloutta, jossa pankit harjoittavat liiketoimintaansa. Julkisen regulaation kasvun myötä talletuspankkien toimintaympäristö ei ole sinällään teknisesti muuttunut, mutta sillä on ollut vaikutusta liiketoiminnan harjoittamiseen ja se on luonut vaihtoehtoisia toimintatapoja. Koska pankit eritoten Keski -Euroopassa ovat alkaneet pienentämään luotonantoaan sääntelyn myötä, jotta vakavaraisuuden suhdeluvut saataisiin sääntelyn vaatimalle tasolle, on sillä ollut vaikutusta pankkien rahoituskyvyn heikkenemiseen huomattavasti ja sitä kautta toimintaympäristöön.

”...että ne saa nää vakavaraisuussuhdeluvut sille tasolle tuplattua tietyllä tavalla, koska jos sun pitää kaksinkertaistaa omat varat, siis vakavaraisuus, niin siinä on kaks tapaa. Joko sää kasvatat omia varoja tai pienennät tasetta, josta se suhdeluku lasketaan ja monet ei oo pystynyt kasvattaa omia varojaan, vaan on joutunu pienentään sitä tasettaan ja luotonantoon.”

Näin ollen kyseinen ilmiö on näkynyt myös reaalitalouden rahoittamisessa. Yritykset eivät ole pystyneet rahoittamaan kaikkia investointejaan tai eivät ole saaneet riittävästi käyttöpääomarahoitusta. Erityisesti ilmiö on näkynyt siis yritysrahoituksessa, joka on pienentynyt ja kaventunut. Tämä on lisännyt kilpailua yritysten keskuudessa entisestään, vaikka suurin osa yhtiöistä onkin hyvin luokiteltuja pankkien näkökulmasta. Pohjoismaalaisissa pankeissa tilanne on yleisesti kuitenkin parempi, sillä ne ovat olleet vakavaraisuudeltaan hyvällä tasolla ja kannattavia, joten ne ovat voineet kasvattaa vakavaraisuuttaan tuloksen kautta. Kuitenkin regulaation myötä osittain myös talouskasvu on ollut heikkoa Euroopan mittakaavassa, mikä on vaikeuttanut pankkien liiketoimintaa niiden toimintaympäristössä.

Pankkien rahoituskyvyn kaventumisen myötä rahoitusta investoinneille ja yritystoiminnan rahoittamiseksi on alettu kanavoimaan pankkien ulkopuolelta. Varsinkin Euroopan tasolla varjopankkitoiminta on alkanut kasvaa suuresti, joten osa rahoituksesta on siirtynyt ei -reguloidulle markkinalle. Pankkien toimintaympäristöön on siis tullut vaihtoehtoisia rahoituskanavia ja muita toimijoita. Kyseiset markkinat kehittyvät kiihtyvää vauhtia ja sijoittajat sekä lainansaajat ovat keskenään yhteydessä ilman pankkien välissä oloa. Pankkien toimintaympäristöön on tullut siis uusia toimijoita ja joitain on poistunut, mutta myös riskinjakajia on tullut mukaan:

”En mä usko, että toimintaympäristö sinällään ois teknisesti muuttunut, koska asiakkaat ovat asiakkaita ja ne tarvii rahoitusta samalla lailla. Asiakkaat on varmaan yhä tietosempia siitä, miten pankit ja rahalaitokset niinku toimii ja sitä kautta toimintaympäristössä on ehkä tullu sitten vaihtoehtoisia tapoja rahoittaa tai pääomittaa yhtiöitä, jolloin niillä on vaikutusta tähän asiaan. Tai sitten on tullu riskinjakajia enemmän mukaan. Esimerkiks Finnvera on panostanu selkeesti enemmän riskijakoihin, jotta yhteiskunnallisesti saadaan uusia toimijoita. Tavallaan uusia toimijoita, että ne on myös skarpanneet omassa toiminnassaan, ettei rahoituksen niinkun myöntäminen tyrehtyisi liikaa, ja että nimenomaan kasvuyrityksiin ja kansainvälistymiseen ratkasuja. Et ne on varmaan ne suurimmat muutokset. Mut sinällään niinkun toimintaympäristö varmaan ei välttämättä oo sen kummemmin muuttunu niinkun tän finanssikriisin seurauksena. Mutta tottakai on niinkun joitain toimijoita poistunu markkinasta ja joitain tullu lisää, niin kuin talouden aaltoliikkeessä tyypillisesti tapahtuu.”

Voidaan sanoa siis pankkien toimintaympäristön laajentuneen. Osittain tästä ja lisääntyneestä sääntelystä johtuen pankit ovat myös itse laajentaneet toimintaympäristöään ja liiketoimintaansa. Luotot eivät ole enää pankkien pääansaintakeino, vaan niiden liiketoiminta on monipuolistunut huomattavasti. Kuten sanottua, pankkien tuotesortimentti on kasvanut ja joitakin vuosia sitten pankeilla ei vielä ollut vahinkovakuutustoimintaa, mutta tänä päivänä se on jo lähes standardi pankkien liiketoiminnassa. Käytännössä se näkyy pankkien kohdalla hyvin pitkälti omistuksellisena yhteistyönä. Pankkien liiketoiminnassa alkaa näkymään myös terveydenhuolto, sillä yhä suuremmassa määrin pankit ovat siirtäneet kiinnostustaan tähän suuntaan yhtenä osana liiketoimintaansa

oman terveydenhuollon muodossa. Toinen piirre, joka toimintaympäristön muutoksen kautta on näkynyt pankkitoiminnassa, on kulujen karsiminen tai niiden pitäminen vähintään nykyisellä tasolla. Tämä ei ole ainoastaan johtunut toimintaympäristön ja regulaation vaikutuksista, vaan myös esimerkiksi korkotason mataluudesta ja taloudellisesta tilanteesta Euroopassa yleisesti. Näiden takia pankkien on täytynyt ajaa kuluja alas yhä enemmän.

Lisääntyneen julkisen regulaation myötä asiakkaat ovat tulleet yhä tietoisemmiksi pankkien ja rahalaitosten toiminnasta, minkä vuoksi rahoitusmarkkinoille on tullut vaihtoehtoisia tapoja rahoittaa tai pääomittaa erityisesti yritys-toimintaa ja yhtiöitä. Käytännön työssä pankissa asiakkailta joudutaan kysymään asioita entistä enemmän ja tiukemmin. Asiakkaat joutuvat arvioimaan ja laittamaan panoksia yhä enemmän tulevaisuuden näkymiin, eikä asiakkaiden historian tunteminen enää sinällään riitä. Asiakkaat joutuvat enemmän selvittämään asioita pankeille ja näin ollen heiltä vaaditaan aiempaa enemmän suunnitelmallisuutta. Ilmiö koskee ennen kaikkea pankkitoiminnan yrityssegmenttiä erityisesti luotonannon ja rahoituksen kautta. Näin ollen voidaan todeta, että toimintaympäristö on muuttunut julkisen sääntelyn lisääntymisen myötä myös kuluttajien kohdalla pankkitoiminnan näkökulmasta.

5.3 Julkisen sääntelyn tulevaisuus pankkitoiminnassa

Pankkitoiminnan julkisen regulaation uskotaan pysyvän samankaltaisena myös tulevaisuudessa ja merkittäviä muutoksia ei ole ainakaan tällä hetkellä näköpiirissä. Basel-komitealla ja muilla julkista sääntelyä hoitavilla ja valmistelevilla viranomaisilla on vielä hiottavaa nykyisissä säädöksissä. Lähes kaikki varsinkin tase- ja finanssipuoleen kohdistuva regulaatio on jo päätetty, joten niitä ei tulla perumaan, ellei tulevaisuudessa tapahdu jotakin merkittävää. Kyseeseen tulisi esimerkiksi taloudessa nähtäviä uhkakuvia, jos yritysten ja kotitalouksien rahoitus on vaarassa tai kaikkia hyviä hankkeita ja investointeja ei voida rahoittaa. Tämä on kuitenkin hyvin epätodennäköistä. Jo päätetyt säännökset ovat ns. siirtymäsäännöksiä, jotka tulevat portaittain voimaan viimeistään vuonna 2019. Säädökset kiristyvät siis asteittain, mutta kovin paljon pidemmälle sääntelyssä ei kuitenkaan voida mennä:

”Mä luulen, että tavallaan tässä nykysääntelyssäkin on vielä tekemistä ja on tiedossa jo steppejä eteenpäin. Kiristyy edellytykset ja kiristyy jotkut tietyt tunnusluvut, jollon mä uskon, että se, mikä meille näkyy täällä on se, että nää nyky tavallaan niinkun rajoitteet tai kannusteet säilyy tai tiukkenee.”

”No kyllä mä uskosin, että menee tiukemmaks tai oikeestaan mä uskosin, että ensin on haastetta niinkun EU:n virkakoneistolla saada koko Eurooppa mukaan tähän nykysääntelyn mukaiseen toimintaa.”

”Mä itse en kuitenkaa usko, että tässä tulee mitään muutoksia siis helpompaan suuntaan. Mä luulen, että näitä vielä nyt, nää menee eteenpäin kun juna jo sovitut sääntelyt ja niiden toteuttaminen. Sieltä on vielä tulossa jotain.”

”Ei varmaan sillain, mutta ei se ainakaan loppu. Vois ajatella, että ei ne ainakaan tätä lope- ta. Tästä on niinku tullu pysyvä käytäntö, et jatkuvasti on joku projekti käynnissä tämän- mösen tavallaan valvonnan näkökulmasta.”

Kiristyneen sääntelyn ja heikon taloustilanteen johdosta poliitikot ovat al- kaneet huolestua vallitsevasta tilanteesta sekä kiristyvistä sääntelystä. Kiristy- nyt julkinen sääntely on tuonut mukanaan myös ei toivottuja seurauksia kuten heikentyntä talouskasvua ja rahoituksen puutetta. Tämän vuoksi on alettu miettimään, onko sääntelyssä menty jo liian pitkälle ja tulisiko säännöksiä tar- kastella uudelleen. Myös EKP:n tasolla on käyty keskustelua tulisiko sääntelyn määrää vähentää. Basel -komiteassa on jopa tuotu esille mahdollisuus palata taaksepäin Basel I:n kaltaiseen sääntelyyn, jossa ei ollut riskipainoja, vaan luot- toja käsiteltiin ikään kuin yhtenä kokonaisuutena, jossa riskipaino oli suunnil- leen sama. He ovat myös kritisoineet pankkien omia sisäisiä riskimalleja, jotka ovat Basel -komitean mielestä liian heikkoja. Tämä olisi pankkien näkökulmasta huolestuttavaa:

”Jos niinkun siihen suuntaan mennään liian pitkälle, niin se on hyvin huolestuttavaa niinkun pankkitoiminnan kannalta ja eritoten pankkien riskienhallinnan kannalta, koska sillonhan siis pankille olis niinkun periaatteessa ihan sama, annatko luottoo hyvin riskipi- toiseen kohteeseen vai hyvin vähäriskipitoiseen kohteeseen. Jos sun pääomaa sitoutuu yhtä paljon, jolloin sulla ois suurempi insentiivi mennä sinne suuririskipitoiseen kohteeseen, koska todennäköisesti sä saat siitä paremman hinnan kuin siitä vähempiriskisestä kohteesta. Se ajais tätä luotonantoa korkeampiriskisiin kohteisiin. Kukaan ei ois enää kiinnostunut niistä vähäriskisistä kohteista, koska siitä ei sais hintaa enää niin paljoo. Se ei oo ollenkaan niinkun loogista, että toivottavasti siinä ei mennä takaisin niinkun huonoon tai niinkun tiettyyn ääripäihin.”

Kaikkien tahojen yhteinen mielipide on, että sääntelyt sinällään ovat terve- tulleita ja tarkoituksellisia ovat hyviä kansainvälisen finanssikriisin jälkeen, jossa pankit olisivat vakavaraisempia kuin ennen, pankkien jälleen rahoitus turvalli- sempaa ja pysyvämpää ja pankkien riskitasot matalampia aiempaan nähden. Finanssialalla on kuitenkin esitetty näkemystä siitä, mitkä sitten ovat absoluut- tiset vaatimustasot. Pankkien näkemyksen mukaan sääntelyssä on menty jo liian pitkälle, jonka vuoksi ei toivottuja seurauksia talouteen ilmenee. Tulevai- suudessa sääntelyä ei nähdä kuitenkaan niin suurena uhkakuvana kuin aiem- min, sillä sen kanssa on opittu elämään vuosien saatossa. Sääntely nähdään pankeissa ennemminkin jo konkreettisena virtana asioita, joita yksinkertaisesti on tulossa toimintaan ja siihen on sopeuduttava.

Uusia mahdollisia sääntelyitä, joita puheissa on ollut esillä, on pank- kiunioni ja talletussuojan yhteisvastuut Eurooppalaisilla pankeilla esimerkiksi talletussuoja- tai vakavaraisuusrahastojen muodossa. Nämä eivät ole vielä tois- taiseksi tulossa voimaan eivätkä talletuspankit niihin usko. Monet Euroopan maat ja pankit eivät ole valmiita ottamaan tällaista vastuuta, vaan talletussuoja tulisi hoitaa jotakin toista kautta esimerkiksi EKP:n toimesta. Varsinkaan maissa

ja pankeissa, joissa taloudellinen tilanne on kunnossa, ei haluta ottaa muiden asioita hoitaakseen. Pankkiunioni itsessään on täysin mahdollinen tulevaisuudessa, mutta mikä on pankkien ja valtioiden sitoutumisen taso, on toinen kysymys.

”Mut että, kyllähän se sinällään varmaan tervehdyttää tai ainakin luo uskoa, koska pankeilla on niin suuri merkitys koko tavallaan niinkun kasvun ja uskottavuuden ja luotettavuuden toiminnassa. Niin mä uskon, että kaikki se, mikä lisää sitä uskottavuutta, että uusia kriisejä ei tuu ja toimitaan läpinäkyvästi, niin sinällään kyllähän ne on tervetulleita. Mut, jos siinä mennään liian pitkälle, että vastataan toisten riskeistä, niin silloin se voi mennä vaikeeks.”

Näkemyksiä on esitetty myös investointipankkitoiminnan ja perinteisen pankkitoiminnan erottelamisesta toisistaan sekä sääntelyn yltämisestä digitalisaatioon pankkitoiminnassa. Riskillisen pankkitoiminnan siis pitäisi olla eriteltynä ja pääomitettuna omalla tavallaan ja toisaalta asiakkaiden asiointilla ei saisi kattaa riskejä, joita syntyy pankin oman investointipankkitoiminnan riskeistä. Tämän kaltaisia mahdollisuuksia saatetaan nähdä, sillä isot listatut eurooppalaiset pankit toimivat sekä investointipankkitoiminnassa että retail – eli asiakaspankkitoiminnassa. Digitalisaation kohdalla tullaan kysymykseen siitä, tulisiko pankkien avata järjestelmiään ulkopuolisille tahoille kuten esimerkiksi tunnistautumisjärjestelmiä, joilla talletuspankkien asiakkaat kirjautuvat erilaisiin pankin ulkopuolisiin digitaalisiin palveluihin kuten verottajalle. Toisaalta myös kyseeseen on tullut, kuinka sääntelyn tulisi koskea yhä enemmän digitalisoituvaa pankkitoimintaa ja kuinka paljon sekä miten se käytännössä toteutettaisiin.

6 BASEL III -VIITEKEHIKKO JA VAKAVARAISUUS

6.1 Basel III -säännösten sisältö ja tarkoituksenmukaisuus

Basel III -viitekehikon myötä talletuspankkien vakavaraisuuden ja maksuvalmiuden sääntely koki perustavaa laatua olevan muutoksen. Muutokset ovat olleet isoja ja pysyviä. Vaikka muutokset tulevat voimaan asteittaan vuoteen 2018 mennessä, on talletuspankeissa alettu reagoimaan säännöksiin jo hyvissä ajoin ennen. Iso kuva Basel III -säännöksissä oli vakavaraisuuden merkityksen kasvaminen ja sen painoarvon nouseminen. Vakavaraisuuden laskeminen taseesta muuttui finanssikriisin jälkeen ja sen merkitys pankkien liiketoiminnassa muuttui suuresti. Vakavaraisuuden laskentaan tulivat mukaan vähimmäisvakavaraisuusvaatimukset, joiden avulla määriteltiin, kuinka paljon pankeilla tuli olla omia varoja kattamaan riskipainotettuja saamisia sekä minkälaisia omien varojen tuli olla. Basel III -säännösten voimaantulon myötä vakavaraisuuteen alettiin yhtäkkiä laskea monia tase-eriä, joita ennen ei ollut otettu huomioon. Pankkien tuli siis tarkastella tarkasti omia taseitaan ja sitä, minkälaisia elementtejä ja omaisuuseriä niiden taseet sisälsivät. Taseesta alettiin myös puhua yhä enemmän riskipainotettuna taseena, jolloin eri liiketoimintojen riskejä tuli analysoida tarkemmin. Ennen kaikkea Basel III -säännökset liittyivät siis finanssi- puolen sääntelyyn. Pankkien tuli käytännössä enemmän tai vähemmän tuplata oma vakavaraisuutensa ja oma pääomansa. Koska omaa pääomaa vaadittiin tuplasti enemmän, pankit hinnoittelivat uudelleen ne tuotteet, jotka sitoivat omaa pääomaa. Hinnat siis nousivat kaksinkertaisiksi, mikä näkyi eritoten luotonannossa, sillä se on pankkien eniten pääomaa sitova tase-erä. Suora vaikutus Basel III -kehikolla oli myös talletuspankkien trading-toimintaan:

”Ennen kaikkea tässä puhutaan sitten luotonannosta, mikä on ehkä se suurin pääomaa sitova tase-erä pankille. Kyllä se liittyy myös hyvin paljon tähän trading-toimintaan ja siihen liittyvään pääomaan. Eli sitten, kun pankki joko asiakkaiden toimeksiannosta tai sitten ihan oman toimintansa näkövinkkelistä, on aktiivinen tekijä trading-markkinoilla siis ostaa ja myy pääoma-instrumentteja ja suojaa asiakkaiden valuutta- ja korkoriskejä siis tällaiset tyypiset asiat, jotka luetaan trading-toimintaan. Niihin liittyvä pääomantarve on valtavasti kasvanut. Sitä kautta tietysti vähintään hinnat, niitten palveluitten hinnat, mutta sit-

ten tietysti tulee, että se ei oo niin yksinkertaista, että pankit vaan pystyy nostaan niitä hintoja, koska on kokoajan kilpailua markkinoilla. On ehkä monia sen tyyppisiä tuotteita varsinkin trading-puolella, jossa se hinta nousis niin korkeelle, niin tietyllä tavalla katsotaan, että se ei oo enää järkevää.”

Vakavaraisuuden sääntelyyn liittyi merkittävän osana myös Bayleen sääntely, jolla tarkoitetaan sitä, kuinka talletuspankkien vieraan pääoman ehtoisten sijoittajien varoja kuten joukkolainoja käsitellään pankin alasarjoitilanteessa. Tämä vakavaraisuuden omavaraisuuteen liittyvä sääntely oli hyvin merkittävä osa Basel III -säännöksiä. Keskeinen osa säännöksiä liittyi myös maksuvalmiuden eli pankkien likviditeetin sääntelyyn. Likviditeetin sääntely oli erittäin merkittävä osa Basel III -säännöksiä ja sitä, kuinka paljon pankeilla tulee olla likvidejä varoja taseissaan kaiken aikaa. Ennen kaikkea maksuvalmiuden sääntely keskittyi Liquidity Coverage Ratioon, jonka mukaan pankeilla tulee olla likvidejä varoja taseessaan, jotka ovat helposti ja nopeasti muunnettavissa rahaksi kattamaan mahdollisia kriisitilanteita. Tällaisessa tilanteessa pankkien tuli selvittää kyseisillä likvideillä varoilla vähintään kuukausi tai 45 päivää, mikäli ei pystytä rahoittamaan itseään markkinoiden avulla. Näiden likviditeettipuskurien määrä pankkien taseessa on lisäksi melko suuri ja se herätti myös hieman kritiikkiä:

”...mutta sekin on niinkun hyvä mieltää, että se likviditeettipuskurien määrä, mitä pankeilta tänä päivänä vaaditaan, on siis tosi suuri. Eli Nordean tapauksessa meillä esimerkiksi meidän taseen loppusumma tällä hetkellä on joku 650 miljardia euroa. Meillä pitää olla tällä hetkellä meidän likviditeettipuskureita ehkä joku sellanen 70 miljardia euroa. Eli yli 10 prosenttia meidän taseesta pitää olla niinkun tämmöstä likviditeettipuskuria ja voit kuvitella, kuinka suuri kustannusrasite se on. Koska sitten sen määritelmän mukaan se likviditeettipuskuri, joka meillä on sanotaan nyt se 70 miljardia, sehän on valtava määrä rahaa. Se on meillä joka päivä niinkun sijoitettuna se raha. Se pitää olla sijoitettuna siis likvideihin instrumentteihin ja totta kai hyvin matalariskisiin instrumentteihin.

”No mitä ne on? Ne on joko valtion bondeja, ne on joko keskuspankkitalletuksia tai ne on sitten jotain me käytetään täällä Pohjoismaissa paljon näitä, se englanninkielinen termi on night covered bonds, joka on näitä asuntovakuudellisia arvopaperistettuja pankkien salkkuja. Mutta siis tietenkin ne pitää olla lyhytmaturiteettisia vielä, koska ne pitää olla likvidejä. Jos sulla on sitten niinkun lyhyt maturiteetti, ei mitään riskiä, niin sä tiedät, paljonko tälläsesä korkotilanteessa siitä saa tuottoa. Siitä ei saa mitään tuottoa. Eli siis käytännössä meillä on 10 prosenttia taseesta koko ajan nolla tuotolla, joka taas tuo lisätuottovaatimuksia sille 90 prosentille taseessa. Mutta tietysti sekin on turvallisuutta, että en mä sitä kiellä. Totta kai on hyvä, että pankilla on sitten koko ajan tämmönen puskuri, jos kriisi tulee, niin sit pankki pystyy elään tietyn ajan vähintään sen kuukauden justiin näillä varoilla. Et se pystyy itse rahoittaan toimintansa näistä varoista. Sen kuukauden aikana nyt sitten varmasti keretään tekeen toimenpiteitä, että se pankki tervehtyy tai sit se pystytään ajaan hallitusti alas.”

Kolmas merkittävä osa Basel III -säännösten sisältöä oli pankkien jälleen rahoitukseen, pitkäaikaiseen jälleen rahoitukseen liittyvä regulaatio. Tällä tarkoitettiin sitä, kuinka pankit rahoittavat luotonantonsa sekä muut sitoumuksensa eli kuinka paljon pankeilla tuli olla pitkäaikaista pysyvää jälleen rahoitusta. Näillä tarkoitettiin yleensä talletuksia ja pitkäaikaista tukkuvarainhankintaa. Lisäksi sääntelyyn kuului regulaatiota toiminnan läpinäkyvyydestä, kannuste- ja palkkiojärjestelmistä sekä raportointia markkinoille ja viranomaisille yhä

enemmän. Pankkien liiketoiminnan läpinäkyvyys korostui suuresti pankkien keskinäisessä luottamuksessa:

”Joo nythän ens vuonna tulee sitten nää maksuvalmiusvaateet liittyen tähän Basel III juttuun. Ja siihen, että sulla pitää olla tietynlainen maksuvalmius, että pitää olla tietynlainen reservi, joka on nopeesti realisoitavissa. Mutta silloin 2007 jälkeen ongelma ei ollut toi, vaan ongelma oli, että rahaa ei ollut niin paljon saatavilla. Pankit ei enää luottaneet toisiinsa. Siihen saakka luotettiin. Mutta sitten tää läpinäkyvyyden merkitys korostui sen takia, jotta se luottamus palautuisi ja näin pois päin. Sitten, kun se maksuvalmius muuttu hankalaks, niin sen jälkeen sitten pankit oli varovaisia uusluotonannossa ja se nosti marginaaleja.”

”...2007 tehtiin aivan loistavia tuloksia, mut sen jälkeen se rupes vaikuttamaan, kun kaikki hiljeni. Kaikki niinkun tuli alas luottokysyntä yms. Se näky sitten meillä. Sitten samalla, kun se luottokysyntä ja luottojen tarjoaminen tuli vaikeemmaks, siinähan tuli se ongelma, en tiä kuinka oot sitä tutkinut, mutta sillonhan tuli suuri ongelma maksuvalmiuden hoidosta. Pankkien maksuvalmiuden järjestäminen ei ollut enää niin helppoo. Ei luotettu toisiin enää niin paljoa. Kun se tuli vaikeemmaks, myös sen maksuvalmiuden hinta nousi.”

Talletuspankkien näkökulmasta Basel III -säännösten tarkoituksenmukaisuus on kiistelty ja ristiriitainen aihe. Pankeissa myönnetään regulaation tärkeys, hyvät tarkoitukset sekä keskeisyys pankkitoiminnan ja pankkien riskien kannalta, mutta ongelmaksi on koettu tapa, jolla sääntelyä toteutetaan ja mille tasolle vähimmäisvaatimukset on jo viety. Pankeissa on nähty, että sääntelyssä on menty huonoon suuntaan siinä, että sääntelystä on tehty turhan yksityiskohtaista. Sääntely ei kohdistu ainoastaan perusasioihin, vaan regulaatio on viety erilaisilla yksityiskohtaisilla asetuksilla pieniin yksityiskohtiin kohdistuviin sääntöihin. Pankkien mielestä sääntelyn olisi parempi keskittyä yläkohtaiseen sääntelyyn enemmän kuin yksityiskohtaisiin asetuksiin. Tällä tavoin pankkeja on pyritty viemään riskittömämpään suuntaan, mikä pankeissa vastaavasti on tulkittu regulaation viemisenä liiallisuuksiin.

”Mä oon joskus jossain käyttänytkin sellasta niinkun vertausta, että pankeista voidaan tehdä täysin riskittömiä, pankeista voidaan tehdä niinkun panssarivaunuja, mut niillä ei oo sitten kauheen kiva ajaa enää tuolla maantiellä. Ne hajottaa tiet ja kaikki muut sitten. Eihän missään nimessä voi olla tarkoitus se, että pankeista koitetaan tehdä riskittömiä, koska se on pankin liiketoimintaa. Se, että pankki niinkun tiedostaa riskit ja hallitsee niitä riskejä, ottaa niitä riskejä asiakkaan puolesta. Sitten, kun pankki jää pois siitä välistä, kun sijoittaja haluaa sijoittaa rahansa ja jossain on lainantarvitsija, joka investoi tai ostaa asunnon niin, jos siitä poistuu pankki välistä ikään kuin analysoimaan sen velallisen riskinotto kykyä ja sen laatua, niin se siirtyy suoraan se riski tälle sijoittajalle, jolla ei oo mitään mahdollisuutta niinkun arvioida sitä. Se on sitten vähän, että mä alan lainaan rahaa sinulle ja uskon, että sä maksat sen pois. Siis kun riski ei katoa markkinoilta mihinkään. Sitä voidaan siirtää. Tässä nyt ollaan siirtämässä sitä riskiä pois pankeista, jotka on arvioinut näitä riskejä satoja vuosia ja varmasti siellä on niinkun ammattitaitoa ja asiantuntemusta näiden riskien arviointiin. Se on ollaan nyt niinkun siirtämässä suoraan markkinaosapuolille. Ei se nyt tee yhtään stabiilimpaa tästä koko finanssisysteemistä laajasti ottaen. Se jopa tekee siitä paljon epästabiilimpaa. Sillon tulee niinkun paljon, tota, luotto tappioita suoraan näille sijoittajille, jotka menettää rahansa niinkun ihan turhaan. Ja ehkä sitten taas tulee tarkottaan, että kaikki ne lainantottajat, jotka tarvitsee rahaa, niin ei ne tuu saamaan sitä, koska ne ei pääse suoraan sinne sijoittajien puheille niin sanotusti, koska siinä ei oo sitä pankkia välissä, joka haalii sijoittajilta rahat itselleen ja sitten antaa ne kaikille luotoiks. Tää on se riski, josta se niinkun menee överiks näissä vähimmäisvaatimuksissa ja siinä pankkien turvallisuuden korostamisessa. Sen mä nään niinkun isoimpana riskinä.”

6.2 Basel III -säännösten näkyminen ja muutokset talletuspankeissa

Suuri muutos talletuspankeissa Basel III -säännösten myötä kohdistui vakavaraisuuteen. Vakavaraisuuteen kohdistuneen kiristyneen sääntelyn myötä pankit ovat joutuneet kiinnittämään enemmän huomiota vakavaraisuuden hallintaan. Koska muutokset Basel III -kehikon voimaantumisen jälkeen olivat isoja, pankeissa katsottiin, että on parempi alkaa sopeuttamaan toimintaa heti näiden muutosten mukaiseksi, vaikka säännökset tulevatkin voimaan vuosien siirtymäsäännöksinä. Basel -komitean päätöksellä tieto pankeille siitä, että vähimmäisvaatimukset tulisivat olemaan sitovia ja pysyviä, aiheutti sen, että säännöksiin oli reagoitava heti, sillä myös markkinat reagoivat niihin heti. Sääntelijöiden tarkoituksena oli siirtymäsäännöksiä avulla antaa pankeille aikaa sopeuttaa toimintaa säännösten mukaiseksi, jotta haitallisia vaikutuksia ei syntyisi. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, sillä markkinat alkoivat toimia sillä logiikalla, että säännökset olisivat voimassa juuri nyt, joten pankeille ei jäänyt muuta vaihtoehtoa kuin alkaa sopeuttamaan toimintaansa niiden mukaiseksi. Tämä johti pankkien kesken kilpajuoksuun siitä, kuka ehtii täyttämään säännökset ensimmäiseksi, pitämään sidosryhmät tyytyväisenä ja osoittamaan sijoittajille sekä markkinoille, että säännökset pystytään täyttämään määräajassa.

Vakavaraisuuden vähimmäisvaatimusten muututtua Basel III -säännösten myötä, on pankkien vakavaraisuuden hallinta myös muuttunut. Pankit ovat pyrkineet kasvattamaan vakavaraisuutta vähimmäisvaatimusten mukaiseksi luokittelemalla pääomaeriä vastaamaan uusia laskentamalleja, tarvittaessa jättämään kertyneitä voittovaroja jakamatta tai jopa tekemään osakeanteja. Pankit ovat siis teknisesti pyrkineet kasvattamaan omaa pääomaa ja käymään tarkasti läpi pääomaa edellyttäviä instrumentteja eli rahoitusmuotoja sillä tavalla, että on pyritty mahdollisuuksien mukaan pienentämään niitä instrumentteja tai niitä ratkaisuja, jotka syövät paljon pankin pääomaa. Lisäksi oman pääoman käyttöön on kiinnitetty erityistä huomiota etenkin uudessa liiketoiminnassa, jolloin pääoman tehokkuus ja oman pääoman tuotto on saatu mahdollisimman hyvään käyttöön. Laskennallista suhteellista pääoman tuottoa varten on kehitetty myös käytännön työkaluja kuten laskureita:

”Eli meillä on tämmöset laskennalliset erät, joilla tietty asiakasluokka ja tietty rahoitusmuoto saa sitten niinkun laskennallisen tämmösen economic capitalin, jota sitten lasketaan ja sit taas toisaalta mietitään sitä, että miten me saadaan sille tuottoa. Eli nää on nää näkyvimmit muutokset, että tota laskureita, millä lasketaan, mikä on se pääoman käyttö. Siihen taas vaikuttaa sitten rahoitusinstrumentti, asiakkaan luokitus ja sitten vakuudet.”

Basel III -säännösten myötä talletuspankeissa on alkanut näkyä asiakkaiden luokitukset. Muutos on otettu käyttöön käytännön työkaluna, jonka avulla asiakkaiden luottokelpoisuutta tarkastellaan. Lisäksi tällä tavoin arvioidaan, minkälaisia hankkeita voidaan rahoittaa. Puhutaan siis rahoituksen suuntaamisesta ja siitä, minkälaisiin sitoumuksiin pankin on kannattavaa ja järkevää lähteä. Pankit puhuvat reittaus -prosessista, jossa esimerkiksi yritystä analysoidaan

ja arvioidaan tarkemmin tuloksen ja tulevaisuuden näkymien kannalta. Prosesissa tarkastellaan myös yrityksen toimialan näkymiä, jolloin reittauksella eli luokittelulla on merkitystä rahoituksen myöntämiseen. Prosessi kohdistuu käytännössä ainoastaan luotonantoon, eikä sillä ole merkitystä muuhun toimintaan kuten sijoitustoimintaan tai muuhun pankin liiketoimintaan. Samankaltaista analyysitoimintaa on alettu lisäämään myös asuntoluottokannan tarkasteluun. Asuntoluottokantaa tarkastellaan yhä tarkemmin sen koostumuksen kautta, jossa kohteena on esimerkiksi vakuudet, laina-ajat sekä maksajan maksukyky. Asuntoluottokannan reittaus on kuitenkin hieman erilainen, sillä sen pääoma-vaade on pienempi kuin yritysrahoituskannassa. Analyysitoiminnan ja luokittelun kasvuun on vaikuttanut finanssivalvonnan ja EKP:n yhä suurempi pankkien asiakkaiden luottojen tarkastaminen. Näin ollen dokumentaatio on tullut jäädäkseen Basel III -kehikon myötä.

”...se asiakasluokituksen tekeminen, niin sehän niinku luo tähän tavallaan riskinsietokykyyn myöskin niinku sen lähtökohdan. Kun me tunnetaan se koko asiakasmassa hyvin ja on tavallaan riittävän hyvin dokumentoitu se tonne olemassa oleviin, niin sitä kautta pystytään myöskin laskeen sitä vakavaraisuuden tarvetta.”

”Jos meillä on luokitukset nollasta kutoseen jos meillä on kakkosluokan asiakas, joka nyt on ihan vielä hengissä oleva yritys, niin se ottaa meiltä luottoa viiskymppiä, niin sillä saattaa olla meidän oman pääoman vaade yli satatuhatta euroa. Sillä on oikeesti tosi iso merkitys. Jos niinkun mietittäs ihan kylmästi tältä näkökulmalta esimerkiks luotonantoa, eihän meidän kannattas antaa yhtään euroa niille muutakun semmosille, jotka on niinku luokitukseltaan järjestyksessä.”

Asiakkaiden luokittelu ja luottojen analyysitoiminta hoidettiin siis pankeissa aiemmin eri tavoilla. Nyt Basel III -viitekehikon ja regulaation lisääntymisen myötä nämä työkalut ovat tulleet päivittäiseen toimintaan. Asiakkaiden hyvyys vaikuttaa siihen, kuinka paljon pääomaa sitoutuu pankissa. Kaikki tähtää talletuspankeissa siihen, että pystyttäisiin vastaamaan sääntelijätahojen asettamiin vaatimuksiin, joita edellytetään ollakseen pankki, joka hoitaa velvollisuutensa huononakin hetkenä.

6.3 Basel III -säännösten tulevaisuus

Kuten julkisen sääntelyn kohdalla yleensä, myös Basel III -säännöksiin ei ole näköpiirissä suuria muutoksia tulevaisuudessa eikä regulaation määrän uskota ainakaan vähentyvän. Joitakin sääntelyä selventävää ohjeistusta ja tarkastelua saatetaan kuitenkin nähdä. Basel III -kehikon kohdalla tulevaisuudessa saattaa tulla hinnoitteluun, vakuusvaateisiin tai riskinjakoon joitakin linjauksia pankkien itsensä näkökulmasta, jos joihinkin rahoitustapauksiin edellytetään riskinjakajia. Kun valvonta ja regulaatio ovat koko Euroopan laajuista, saadaan hyvä ja luotettava kuva siitä, onko sääntely toimivaa.

”Mut se mun ennuste on vaan se, että vaikka Euroopassakin poliitikot on jo alottanu tätä keskustelua, että onko menty jo liian pitkälle, niin mä en oikeen usko, että nää tulee nopeesti muuttuun. Kyllä mun ennuste on se, että nää viedään läpi. Niiden kanssa sitten eletään joku aika ja sitten, jos ne haitalliset vaikutukset on ilmiselvät, niin sit niitä aletaan muuttaa näitä sääntelyitä. Mutta en mä usko, että nää tästä tulee vähemmän tai muutamaa lyhyellä aikavälillä.”

Paljon on puhuttu Basel III -säännösten kohdalla pankkiunionista. Tietyllä tavalla Euroopassa eletään jo pankkiunionia, sillä Basel -komitea on kansainvälinen. Se on ikään kuin pankkijärjestelmälle sateenvarjo, joka kattaa koko maailman. Puhutaan siis kansainvälisestä kattojärjestelmästä. Viime kädessä kuitenkin valtiot omassa lainsäädännössään päättävät Basel -komitean perusperiaatteiden luomisen jälkeen niiden toimeenpanosta, mutta pankkiunionin suuntaan viittaa Eurooppaan yhteisesti perustettu pankkivalvonta:

”...mutta sitten taas vielä tulee tää euroalue täällä Euroopassa, joka sitten on ottanut isoja askeleita tähän pankkiunionin suuntaan, jossa niinkun keskeinen muutos on se, että tänne on perustettu yhteinen pankkivalvonta.”

”Se on nyt ottanut semmosen jämäkän roolin, että se eurooppalainen yhteinen pankkivalvonta edellyttää, että kaikissa niinkun euroalueen pankeissa ja maissa nää asiat olis sitten sillä tavalla tehty, kun Euroopassa on linjattu ja Eurooppa on paljon linjannu näitä asioita sen Basel-komitean suhteen. Mutta esimerkiksi se on hyvä tiedostaa, että esimerkiksi USA:ssa ei läheskään oo kaikkia näitä Basel III-periaatteita otettu käyttöön. Siellä on aika omat näkemykset. Joissain asioissa ne on ihan Baselin linjoilla, mutta joissain taas ei. Samoin, jos mennään sitten Kaukoitään. Niin sama juttu, että siellä on paljon niinkun omia sovelluksiaan. Eli missään nimessä niinkun se Basel III-viitekehikko on niinkun tämmönen sateenvarjo, mutta siinä on se riski, että siitä huolimatta tulee eri puolille maailmaa erityyppisiä toteutuksia siitä ja viime kädessä kaikkien kansallisten valtioitten täytyy kuitenkin päättää omiin lainsäädäntöihin ja asetuksiinsa niinkun yksityiskohtaisesti. Et se on aika monimutkainen prosessi.”

Talletuspankeissa tulevaisuuden linjana on nähty tietämyksen ja ymmärryksen lisääntyminen koskien Basel III -vähimmäisvaatimuksia ei pelkästään pankkien ylimmässä johdossa, vaan myös kentällä henkilöstön keskuudessa. Ymmärryksen lisääminen siitä, miten Basel III -säännökset kulkevat ja mitkä asiat niihin vaikuttavat. Pankeissa pyrkimyksenä on henkisesti hyväksyä tekijöiden keskuudessa se, miksi kyseisiä asioita tehdään uuden sääntelyn kautta, jotta tämä ymmärrys voidaan siirtää myös asiakkaisiin. Tämä lisää pankeissa työtaakkaa ja koulutus henkilöstön keskuudessa kasvaa. Ilmiö tulee näkymään myös pankkien asiakkaiden suuntaan sparrauksena, koska tietyissä tilanteissa pankkien näkemyksen mukaan tullaan edellyttämään asiakkailta parempaa vakavaraisuutta ja parempaa luokitusta, jolloin pankkien tulee pystyä yhä enemmän neuvomaan myös asiakasta oman taloudenpidon ja oman taserakenteen parantamiseen.

6.4 Yhteenveto

Kuten tutkimuksessa on aiemmin jo todettu, ovat finanssikriisin jälkeinen sääntelyn muutos ja Basel III -säännökset luoneet perustavaa laatua olevan muutoksen talletuspankeille ja niiden liiketoiminnalle. Pankit ovat alkaneet suuntaamaan liiketoimintaansa uudelleen lisääntyneen regulaation johdosta. Tämä näkyy eritoten luotonannossa, jossa asiakkaita on alettu luokitella eri riskiluokkiin ja hinnoittelua jouduttu muuttamaan. Lisäksi kannattavuutta on alettu kasvattaa sellaisen liiketoiminnan kautta, joka ei syö niin paljon pankin pääomia kuten säästäminen ja sijoittaminen. Pankit eivät olekaan enää kovin kiinnostuneita kasvattamaan luotonantoon, vaan pikemminkin järjestelemään rahoitusta. Julkisen regulaation muutos on koskenut ennen kaikkea operatiivista toimintaa ja finanssi -ja tasepuolta erityisesti Basel III:n toimesta talletuspankeissa. Operatiivisen toiminnan sääntely kohdistuu asiakkaiden hoitoon ja kuinka pankkien itsensä tulee toimia esimerkiksi raportoinnissa, dokumentaatiossa ja toiminnan läpinäkyvyydessä. Basel III -säännökset kohdistuivat eritoten vakavaraisuuden ja maksuvalmiuden sääntelyyn. Pankit ovat joutuneet kasvattamaan vakavaraisuuttaan vastaamaan uusia säännöksiä ja samalla riskipainotettuja saamia. Lisäksi vakavaraisuuden hallintaan on kiinnitetty yhä enemmän huomiota. Merkittävä osa Basel III -säännöksiä koski myös maksuvalmiuden sääntelyä. Pankeilla tulee olla yhä enemmän likvidejä, helposti rahaksi muunnettavissa olevia varoja taseissaan kattamaan mahdollisia kriisitilanteita.

Kasvaneella julkisella sääntelyllä on ollut vaikutuksensa myös talletuspankkien toimintaympäristöön. Pankkien toimintaympäristö ei varsinaisesti ole teknisellä tavalla muuttunut, mutta lisääntyneen julkisen sääntelyn myötä toimintaympäristöön on muodostunut vaihtoehtoisia toimijoita pankkien rinnalle sekä liiketoiminnan harjoittaminen on hieman muuttunut. Pankkien rahoituskyky on heikentynyt ja sitä kautta sillä on ollut vaikutuksensa myös toimintaympäristöön. Osa rahoituksesta on siirtynyt markkinalle, joka ei kuulu regulaation piiriin ja näin ollen rahoitusta investoinneille on alettu kanavoimaan muualta. Näin ollen toimintaympäristön muutos on näyttäytynyt myös yleisesti reaalityaloudessa. Pankkien toimintaympäristöön on siis tullut uusia toimijoita, mutta myös samalla uusia riskinjakajia pankkien rinnalle. Osittain tästä johtuen pankit ovat myös itse laajentaneet toimintaympäristöään. Yhä useimmilla pankeilla on jo omistuksellista yhteistyötä vahinkovakuutustoiminnassa ja jalansijaa terveydenhuollossa liiketoiminnan näkökulmasta. Voidaan siis sanoa pankkien toimintaympäristön laajentuneen julkisen sääntelyn lisääntymisen myötä.

Suurin osa tulevasta regulaatiosta ja Basel III -säännöksistä on jo päätetty toteuttaa siirtymäsäännösinä vuoteen 2019 mennessä, joten tulevaisuudessa sääntelyn uskotaan pysyvän samankaltaisena eikä merkittäviä muutoksia ole näköpiirissä. Joitakin tarkennuksia saattaa silti olla luvassa, mutta suurempia muutoksia voidaan nähdä vain, jos sääntelyn kiristymisellä on seurauksia negatiivisesti kokonaistalouteen tai jotakin merkittävää tapahtuu. Pankkien näkökulmasta kovin paljon pidemmälle sääntelyssä ei voida enää mennä, sillä regu-

laatio on jo nyt melko tiukkaa. Ennemminkin päättäjien ja poliitikkojen puheissa on väläytelty mahdollisuutta jopa palata takaisin Basel I:n kaltaiseen yksinkertaisempaan vakavaraisuussäätelyyn. Uusia mahdollisia sääntelyitä, joita puheissa on ollut esillä, on pankkiunioni ja talletussuojan yhteisvastuut Eurooppalaisilla pankeilla esimerkiksi talletussuoja- tai vakavaraisuusrahastojen muodossa. Nämä eivät ole vielä toistaiseksi tulossa voimaan eivätkä talletuspankit niihin usko. Monet Euroopan maat ja pankit eivät ole valmiita ottamaan tällaista vastuuta, vaan talletussuoja tulisi hoitaa jotakin toista kautta esimerkiksi EKP:n toimesta. Näkemyksiä on esitetty myös investointipankkitoiminnan ja perinteisen pankkitoiminnan erottelemisesta toisistaan sekä sääntelyn yltämisestä digitalisaatioon pankkitoiminnassa. Riskillisen pankkitoiminnan siis pitäisi olla eriteltyä ja pääomitettuna omalla tavallaan ja toisaalta asiakkaiden asiointilla ei saisi kattaa riskejä, joita syntyy pankin oman investointipankkitoiminnan riskeistä. Tämän kaltaisia mahdollisuuksia saatetaan nähdä, sillä isot listatut eurooppalaiset pankit toimivat sekä investointipankkitoiminnassa että retail -eli asiakaspankkitoiminnassa. Kuinka tällaisia ratkaisuja tulevaisuudessa sitten toteutettaisiin käytännössä, on pankkien mielestä vielä hyvin epävarmaa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimusprosessi eteni koko tutkimuksen tekemisen ajan ilman suurempia ongelmia. Vaikka aihe onkin melko uusi, on se kuitenkin ollut joitakin vuosia jo pinnalla, joten teoriaa löytyi tutkimusta varten hyvin. Aiheeseen liittyvää teoriaa tutkijat ovat kirjoittaneet sitä mukaa lisää, kun uusia Basel -säännöksiä on vakiinnutettu julkisen sääntelyyn piiriin. Tutkimusprosessin kannalta ainoat haasteet liittyivät aineiston hankintavaiheeseen. Jotkut tutkimukseen lähestyttävistä henkilöistä kieltäytyivät haastattelupyynnöstä, koska kokivat, etteivät he tiedä aiheesta tarpeeksi vastatakseen riittävästi kysymyksiin. Osa haastateltavista siis ajatteli, ettei ole oikea henkilö vastaamaan osittain aiheen uutuudesta johtuen, joten tutkimusprosessi hankaloitui aineiston hankinnan osalta hieman. Tutkimukseen osallistuneiden haastateltavien osalta aineiston hankinta teema-haastatteluin järjestyi ja sujui todella hyvin. Haastattelut saatiin toteutettua parin kuukauden sisällä toisistaan, joten koko aineisto saatiin suunnilleen samalta aikaväliltä. Osa haastateltavista toivoi saavansa aihealueet ja ohjaavat kysymykset ennakkoon tutustuttavaksi ennen varsinaista haastattelua, jotta he pystyivät valmistautumaan paremmin itse haastatteluun. Muita rajoituksia edellä mainittujen lisäksi tutkimukseen ei liittynyt. Tutkimuksen tulokset eivät kuitenkaan ole yleistettävissä haastattelututkimuksessa, koska ne perustuvat haastateltavien finanssialan ammattilaisten omiin näkemyksiin aiheesta. Näin ollen päätelmiä tämän tutkimuksen kannalta voidaan tehdä vain haastatteluiden antamien tulosten perusteella.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia vaikutuksia Basel III -säännöstö eli ns. vakavaraisuuskehikko on aiheuttanut suomalaisten talletuspankkien liiketoimintaan ja vakavaraisuuteen sekä miten se näkyy talletuspankin liiketoiminnassa. Näihin pyrittiin saamaan vastauksia finanssialan ammattilaisten käsityksistä kyseisistä teemoista. Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa Basel III -uudistuksen ja lisääntyneen julkisen regulaation luoneen perustavaa laatua olevan muutoksen pankkitoimintaan. Pankkien liiketoiminnan luonne, jossa aiemmin ajateltiin, että tehokkain tapa parantaa kannattavuutta on kasvattaa tasetta, on muuttunut suuressa määrin. Tämä näkyi eritoten mahdollisimman suurena luottojen myöntämisenä ja talletuksien vastaanottamisena.

Julkisen sääntelyn lisääntymisen myötä pankit ovat alkaneet suuntaamaan liiketoimintaansa uudelleen ja pyrkineet parantamaan kannattavuuttaan sellaisen toiminnan kautta, joka ei sido niin paljon pankin pääomia kuten asiantuntijapalvelut ja palkkiotuottoja tuottavat palvelut. Tämä on näkynyt erityisesti luotonannossa, joka on suurin pankkien pääomia sitova tase-erä. Näin ollen pankit eivät ole enää kovin halukkaita kasvattamaan kokonaisluotonantoaan omasta taseestaan, vaan ne ovat alkaneet keskittyä enemmän luottojen järjestelemisiin. Kiristynyt sääntely on näkynyt siis ennen kaikkea luotonannossa, joka on tarkentunut huomattavasti. Basel III:n myötä omaa pääomaa vaadittiin vähintään kahdesti enemmän kuin aiemmin, joten helppo päätelmä oli, että hinnatkin tupa-laantuisivat. Ennen kaikkea suuri vaikutus on kohdistunut luotonantoon ja sen hinnoitteluun. Pankit ovat alkaneet luokitella asiakkaitaan niiden riskiluokan mukaan, mikä on käytännössä tarkoittanut eri hintaa eri asiakkaille riippuen niiden liiketaloudellisesta luokasta.

Pankkien toimihenkilöiden käsitysten mukaan myös toimintaympäristö, jossa pankit harjoittavat liiketoimintaansa, on saanut osansa Basel III -uudistuksen ja julkisen sääntelyn myötä. Pankeissa koettiin, että toimintaympäristö liiketoiminnan kannalta ei varsinaisesti ole teknisesti muuttunut, mutta lisääntyneen julkisen sääntelyn myötä toimintaympäristöön on muodostunut vaihtoehtoisia toimijoita pankkien rinnalle. Lisäksi liiketoiminnan luonne ja sen harjoittaminen on hieman muuttunut. Pankkien rahoituskyky on heikentynyt ja sitä kautta sillä on ollut vaikutuksensa myös toimintaympäristöön. Tämän vuoksi pankeissa oltiin huolissaan vaikutuksista yleisesti koko reaalitalouteen. Osa rahoituksesta on siirtynyt markkinalle, joka ei kuulu regulaation piiriin ja näin ollen rahoitusta investoinneille on alettu kanavoimaan muualta. Pankkien toimintaympäristöön on siis tullut uusia toimijoita, mutta myös samalla uusia riskinjakajia pankkien rinnalle. Tästä johtuen pankit ovat itse laajentaneet toimintaympäristöään kanavoimalla liiketoimintaansa mukaan vahinkovakuutus-toimintaa ja omistuksellista yhteistyötä terveydenhuoltoalan kanssa.

Pankkien näkemysten mukaan suurin vaikutus yhdessä luotonannon kanssa Basel III -kehikolla ja julkisella sääntelyllä on ollut pankkien vakavaraisuuteen ja maksuvalmiuteen. Basel III -säännöksissä regulaatio keskittyi ennen kaikkea vakavaraisuuden merkityksen korostamiseen. Vakavaraisuuden painoarvo kasvoi ja sen laskentaan pankkien taseesta sisällytettiin monia tase-eriä, joita ennen vakavaraisuuslaskennassa ei otettu huomioon. Alettiin puhua yhä enemmän riskipainotetusta taseesta, josta määriteltiin vähimmäisvakavaraisuusvaatimukset, kuinka paljon pankeilla tuli olla taseissaan omia varoja kattamaan riskipainotettuja saamisia. Pankit alkoivatkin varautua heti näihin vaatimuksiin, jotka tulisivat voimaan asteittain vuoteen 2019 mennessä. Voidaan siis sanoa vakavaraisuuden hallinnan merkityksen kasvaneen. Pankkien tuli tarkastella tarkasti omia taseitaan ja sen sisältämiä elementtejä ja omaisuuseriä. Pankit ovat myös pyrkineet kasvattamaan vakavaraisuuttaan vastaamaan uusia laskentamalleja luokittelemalla omaisuuseriä. Ne ovat tarvittaessa jättäneet esimerkiksi voittovaroja jakamatta tai järjestäneet jopa osakeanteja. Myös oman pääoman tehokkaampaan käyttöön on jouduttu laittamaan panoksia.

Maksuvalmiuden sääntely on herättänyt pankeissa paljon kritiikkiä. Näkemyksien mukaan se on ollut kohtuuttoman tiukkaa. Likviditeetin sääntely oli erittäin merkittävä osa Basel III -säännöksiä ja sitä, kuinka paljon pankeilla tulee olla likvidejä varoja taseissaan kaiken aikaa. Sääntelijöiden puolelta maksuvalmiuden sääntely on ollut tärkeää, koska sillä on pyritty vastaamaan kriisitilanteisiin lisäämään pankkien turvallisuutta. Ennen kaikkea maksuvalmiuden sääntely on keskittynyt Liquidity Coverage Ratioon, jonka mukaan pankeilla tulee olla likvidejä varoja taseessaan, jotka ovat helposti ja nopeasti muunnettavissa rahaksi kattamaan näitä mahdollisia kriisitilanteita. Tällaisessa tilanteessa pankkien tuli selvitä kyseisillä likvideillä varoilla vähintään kuukausi tai 45 päivää, mikäli ei pystytä rahoittamaan itseään markkinoiden avulla. Näiden likviditeettipuskurien määrä on pankeissa herättänyt närää, koska niiden määrä pankkien taseissa on melko suuri. Puskurien määrä on ollut jopa noin 10 prosenttia pankkien taseista. Lisäksi näitä likvidejä varoja ei ole voitu sijoittaa kovin tuottavasti, sillä niiden on oltava sijoitettuina matalariskisiin instrumentteihin, jotka ovat nopeasti realisoitavissa rahaksi. Näin ollen tuotto näistä varoista on tämänhetkisellä korkotasolla ollut melko heikko ja tämä on lisännyt painetta saada siten enemmän tuottoa lopulle 90 prosentille taseesta.

Julkisen regulaation ja Basel III -kehikon tulevaisuuteen ei uskota pankeissa syntyvän mullistavia muutoksia tai uudistuksia. Suuri osa säädöksistä on jo päätetty ja ne tullaan toimeenpanemaan vuoteen 2019 mennessä. Mikäli kokonaistaloudessa nähdään joitakin merkittäviä muutoksia negatiiviseen suuntaan kiristyvän sääntelyn myötä, saatetaan joitakin muutoksia nähdä. Pankeissa uskotaan pieniä tarkennuksia varmasti nähtävän, mutta muuten sääntelyn uskotaan pysyvän samankaltaisena. Pankeissa on koettu, että jo nykyisessäkin sääntelyssä on viranomaisilla vielä tekemistä ja se on nähty jo nyt äärimmäisen tiukkana, joten hirveästi pidemmälle sääntelyssä ei voida mennä. Pankeissa onkin hieman kritisoitu sääntelyn viemistä niin pitkälle, vaikka sen tarkoituksien hyvyys myönnetäänkin, kun pankkeja pyritään saamaan turvallisemmiksi, jotta tulevilta kriiseiltä välttyttäisiin. Kritiikkiä itsessään onkin aiheuttaneet säädösten vaatimustasot ja niiden yksityiskohtaisuus. Näin ollen sääntelyn tarkoituksenmukaisuus on kyseenalaistettu. Myös viranomaisten ja sääntelijöiden keskuudessa on alkanut kuulua puheita siitä, tulisiko siirtyä takaisin yksinkertaisempaan vakavaraisuussääntelyyn, kun ei-toivottuja seurauksia talouteen on alkanut syntyä.

Tällä hetkellä keskustelua on käyty talletussuojan yhteisvastuusta Eurooppalaisten pankkien ja valtioiden kesken, mutta pankeissa koetaan, että taloudellisesti vahvat pankit eivät ole valmiita ottamaan muiden vastuita kannettavaksi. Pankkiunionin suuntaan kuitenkin mentäneen tulevaisuudessa, mutta millaisella vastuujalla tämä toteutettaisiin ja mikä olisi pankkien sitoutumisen taso, on toinen kysymys. Pankkiunioni lisäisi varmasti pankkien uskottavuutta ja taloudellista vakautta yleisesti, mikä olisi tervetullutta ennestään epävarmaan taloudelliseen tilanteeseen koko Euroopassa. Mielenkiintoista on myös nähdä, tulevatko Basel III -säännökset lopulta sellaisenaan voimaan muutaman seuraavan vuoden aikana. Kiristyvätkö vaatimukset entisestään vai palataanko

takaisin yksinkertaisempaan sääntelyyn? Tässä tutkimuksessa on tutkittu Basel III -säännöksiä juuri tällä hetkellä sellaisinaan, joten luonnollista jatkumoa olisi jatkossa tutkia aihetta, mikäli sääntelyyn tulee muutoksia tai tilannetta, kun säädökset ovat tulleet kokonaisuudessaan voimaan. Mielenkiintoista olisi kuulla pankkien näkemyksiä tällöin aiheesta. Myös entisestään digitalisoituvaa pankkitoimintaan ja sen suhdetta sääntelyyn olisi jatkossa mielekästä tutkia. Missä määrin digitalisaatio tulisi sääntelyn piiriin ja miten se käytännössä toteutettaisiin, on tällä hetkellä mahdotonta sanoa. On siis selvää, että sääntelijöillä on vielä paljon töitä sen suhteen, että sääntelyyn saataisiin optimaalinen tilanne kaikkien kannalta. Juuri nyt vaikuttaa siltä, että sääntely on reaktiivista vallitsevan tilanteen kanssa ja sama trendi jatkuu myös tulevaisuudessa.

LÄHTEET

- Allen, B., Chan, K.K., Milne, A. & Thomas, A. 2012. Basel III: Is the cure worse than the disease? *International Review of Financial Analysis* (25), 159–166.
- Alonen, M. 2013. Suomalaisten pankkien vakavaraisuus Basel-säännösten näkökulmasta verrattuna espanjalaisiin pankkeihin. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto (kandidaatin tutkielma).
- Angellini, P., Clerc, L., Curdia, V., Gambacorta, L., Gerali, A., Locarno, A., Motto, R., Roeger, V., Van den Heuvel, S. & Vlcek, J. 2015. Basel III: Long-term Impact on Economic Performance and Fluctuations. *Manchester School* (83), 217-251.
- Bank for International Settlements. 2014. Basel Committee on Banking Supervision. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems. [Viitattu 12.1.2014]. Saatavana: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>
- Bank for International Settlements. 2014. History of the Basel Committee [Viitattu 11.2.2014]. Saatavana: <http://www.bis.org/bcbs/history.htm>
- Bank for International Settlements. 2014. About BIS. [Viitattu 11.2.2014]. Saatavana: <http://www.bis.org/about/index.htm?l=2>
- Bank for International Settlements. 2014. About the Basel Committee. [Viitattu 11.2.2014]. Saatavana: <http://www.bis.org/bcbs/about.htm>
- Deventer, D. R., Imai, K. & Mesler, A. 2013. *Advanced Financial Risk Management: Tools and Techniques for Integrated Credit Risk and Interest Rate Risk Management*. Hoboken: John Wiley & Sons.
- Elliott, D. J. 2010. *Basel III, the Banks, and the Economy*. The Brookings Institution.
- Eriksson, P. & Kovalainen, A. 2008. *Qualitative Methods in Business Research*. Lontoo: SAGE Publications Ltd.
- Ernst & Young. 2012. IFRS changes impacting the banking industry. [Viitattu 15.4.2014]. Saatavana: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/An_update_for_the_CFO/\\$FILE/EY_%20IFRS_update_for_BCM.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/An_update_for_the_CFO/$FILE/EY_%20IFRS_update_for_BCM.pdf)
- Finanssivalvonta. 2011. Standardi 4.3a Omat varat ja niiden vähimmäismäärä. [Viitattu 26.5.2014]. Saatavana: <http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Saantely/Maarayskokoelma/Rahoitussektori/Kumotut/Documents/4.3a.std2.pdf>
- Freixas, X. & Rochet, J-C. 2008. *Microeconomics of Banking* (2nd Edition). Cambridge, MA: MIT Press. Sähköinen versio Ebrary - tietokannassa (Luettu 12.1.2014).
- Freystätter, H., Putkuri, H. & Vauhkonen, J. 2013. *Finanssisyklit, rahapolitiikka ja makrovakauseräpolitiikka euroalueella*. Helsinki: Euro & talous. (3/4), 35-47.

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. (15.-17. painos) Porvoo: Bookwell Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. (13. painos) Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna: Raamatutrükikoda.
- Jokivuolle, E. & Vauhkonen, J. 2010. Paineita pankkien vakavaraisuussäätelyn muuttamiseen. Euro & Talous (1), 9-19.
- Järvenpää, M. 2015. Laskentatoimen tutkimus YLAS915 -luentosarja. Jyväskylän yliopisto.
- Järvenpää, M. & Pellinen, J. 2005. Teoria ja interventio suomalaisissa johdon laskentatoimen case- tai field- menetelmällä tehdyissä akateemisissa opinnäytteissä 1997-2005. Contributions to Accounting, Finance, and Management Science. Essays in Honour of Professor Timo Salmi. (eds. Laitinen, E.K. & Laitinen, T), Acta Wasaensia, 143, 65-108.
- Kasanen, E., Lundström, T., Puttonen, V. & Veijola, R. 1997. Rahoitusriskit yrityksissä. Porvoo: WSOY.
- Kontkanen, E. 2011. Pankkitoiminnan käsikirja. (3. Uud. painos) Helsinki: Finanssi- ja vakuutuskustannus Finva.
- Knüpfer, S. & Puttonen, V. 2012. Moderni rahoitus. (6. painos) Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kuntanen, S. 2013. Henkivakuutusyhtiön sijoitustoiminta ja markkinariskien hallitseminen Solvenssi II -vakavaraisuuskehikossa. Pori: Turun yliopisto (maisterin tutkielma).
- Niskanen, J. & Niskanen, M. 2010. Yritysrahoitus. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Nordea Pankki Suomi Oyj. 2014. Tilinpäätös 2013.
- OP-Pohjola-ryhmä. 2014. OP-Pohjola-ryhmän toimintakertomus ja tilinpäätös 2013.
- Osakeyhtiölaki. 2006.
- Penman, P. S. 2013. Financial Statement Analysis and Security Valuation. (5th Edition). Boston, Mass: Mcgraw-Hill.
- Ruuskanen, O. 2009. Pankkikriisi ja rahoitusmarkkinoiden sääntely. Joensuu: Joensuun Yliopisto (väitöskirja).
- Ryan, B., Scapens, R.W. & Theobald, M. 2002. Research Method and Methodology in Finance and Accounting. (2nd Edition). Great Britain: Thomson.
- Salmi, I. 2005. Mitä tilinpäätös kertoo? (3. painos) Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Salmi, T. & Järvenpää, M. 2000. Laskentatoimen case -tutkimus ja nomoteettinen tutkimusajattelu sulassa sovussa. Liiketaloudellinen aikakauskirja, 2, 263-275.
- Spong, K. 2000. Bankin Regulation - Its Purposes, Implementation, and Effects. Kansas City: Federal Reserve Bank of Kansas City.
- Suomen Pankki. 2014. Kansainvälinen yhtiestyö. [Viitattu 11.3.2014]. Saatavana: http://www.suomenpankki.fi/fi/rahoitusjarjestelman_vakaus/kv_yhteistyö/Pages/default.aspx.

- Van Grinsven, J.H.M. 2010. Risk management in financial institutions: Formulating value propositions. Amsterdam: IOS Press.
- Vauhkonen, J. 2010. Basel III -uudistus parantaa pankkien riskinkantokykyä. Euro & Talous (3), 21-30.

KUVIOT

Kuvio 1: Basel III - pääomavaatimukset (Euro ja Talous, 2013, 37)

LIITTEET

Talletuspankin Basel III -vakavaraisuusuudistus field -tutkimukseen liittyvän teemahaastattelun aihealueet:

Haastateltava 1: Maajohtaja

1. Finanssikriisin jälkeinen sääntelyn muutos pankkitoiminnassa

- Miten julkinen sääntely on näkynyt liiketoiminnassanne?
- Millä tavoin muutoksiin on reagoitu pankissanne?
- Mitä muutoksia julkinen sääntely on aiheuttanut pankissanne ja mitkä ovat merkittävimmät muutokset?
- Miten toimintaympäristö on muuttunut regulaation myötä?
- Miltä tulevaisuus vaikuttaa? Onko oletettavissa merkittäviä muutoksia sääntelyyn ja liiketoimintaan?

2. Basel III -viitekehikko ja vakavaraisuus

- Kuinka tarkoituksenmukaisina vakavaraisuusvaatimuksia voidaan pitää?
- Mitkä ovat merkittävimmät asiat Basel III -säännöksissä?
- Miten Basel III -säännökset näkyvät pankissanne ja mitkä ovat merkittävimmät muutokset pankkinne kannalta?
- Miten vakavaraisuuden hallinta on muuttunut?
- Millaiselta vakavaraisuusvaatimusten tulevaisuus vaikuttaa?

Haastateltava 2: Aluejohtaja

1. Finanssikriisin jälkeinen sääntelyn muutos pankkitoiminnassa

- Miten julkinen sääntely on näkynyt liiketoiminnassanne?
- Millä tavoin muutoksiin on reagoitu pankissanne?
- Mitä muutoksia julkinen sääntely on aiheuttanut pankissanne ja mitkä ovat merkittävimmät muutokset?
- Miten toimintaympäristö on muuttunut regulaation myötä?
- Miltä tulevaisuus vaikuttaa? Onko oletettavissa merkittäviä muutoksia sääntelyyn ja liiketoimintaan?

2. Basel III -viitekehikko ja vakavaraisuus

- Miten Basel III -säännökset näkyvät pankissanne ja mitkä ovat merkittävimmät muutokset pankkinne kannalta?
- Kuinka Basel III on näkynyt osastollanne/organisaatiossanne?

- Kuinka Basel III -vakavaraisuusuudistuksen tuomat muutokset on otettu käyttöön organisaatiossa?
- Millaiselta vakavaraisuusvaatimusten tulevaisuus vaikuttaa osastonne/konttorinne kannalta?

Haastateltava 3: Aluejohtaja

1. Finanssikriisin jälkeinen sääntelyn muutos pankkitoiminnassa

- Miten julkinen sääntely on näkynyt liiketoiminnassanne?
- Millä tavoin muutoksiin on reagoitu pankissanne?
- Mitä muutoksia julkinen sääntely on aiheuttanut pankissanne ja mitkä ovat merkittävimmät muutokset?
- Miten toimintaympäristö on muuttunut regulaation myötä?
- Miltä tulevaisuus vaikuttaa? Onko oletettavissa merkittäviä muutoksia sääntelyyn ja liiketoimintaan?

2. Basel III -viitekehikko ja vakavaraisuus

- Miten Basel III -säännökset näkyvät pankissanne ja mitkä ovat merkittävimmät muutokset pankkinne kannalta?
- Kuinka Basel III on näkynyt osastollanne/organisaatiossanne?
- Kuinka Basel III -vakavaraisuusuudistuksen tuomat muutokset on otettu käyttöön organisaatiossa?
- Millaiselta vakavaraisuusvaatimusten tulevaisuus vaikuttaa osastonne/konttorinne kannalta?

Haastateltava 4: Yrityskonttorin johtaja

1. Finanssikriisin jälkeinen sääntelyn muutos pankkitoiminnassa

- Miten julkinen sääntely on näkynyt liiketoiminnassanne?
- Millä tavoin muutoksiin on reagoitu pankissanne?
- Mitä muutoksia julkinen sääntely on aiheuttanut pankissanne ja mitkä ovat merkittävimmät muutokset?
- Miten toimintaympäristö on muuttunut regulaation myötä?
- Miltä tulevaisuus vaikuttaa? Onko oletettavissa merkittäviä muutoksia sääntelyyn ja liiketoimintaan?

2. Basel III -viitekehikko ja vakavaraisuus

- Miten Basel III -säännökset näkyvät pankissanne ja mitkä ovat merkittävimmät muutokset pankkinne kannalta?
- Kuinka Basel III on näkynyt osastollanne/organisaatiossanne?
- Kuinka Basel III -vakavaraisuusuudistuksen tuomat muutokset on otettu käyttöön organisaatiossa?
- Millaiselta vakavaraisuusvaatimusten tulevaisuus vaikuttaa osastonne/konttorinne kannalta?